

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยได้เสนอตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ
  - 1.1 ความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธ
  - 1.2 ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ
  - 1.3 ประเภทของโรงเรียนวิถีพุทธ
  - 1.4 รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ
2. แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างวินัยนักเรียน
  - 2.1 ความหมายของวินัยนักเรียน
  - 2.2 ประเภทของวินัย
  - 2.3 วินัยนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ
  - 2.4 ความมุ่งหมายของการสร้างวินัยแก่นักเรียน
  - 2.5 การสร้างวินัยนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ
3. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียน
  - 3.1 ความหมายของบทบาท
  - 3.2 บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธในการเสริมสร้างวินัยนักเรียน
4. สภาพการจัดการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์
  - 4.1 ที่ตั้ง
  - 4.2 การแบ่งเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์
  - 4.3 โรงเรียนวิถีพุทธในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 5.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

เขต 3

1. แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ

1.1 ความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธ

สืบเนื่องมาจากที่กระทรวงศึกษาธิการได้จัดการประชุมเรื่อง “หลักสูตรใหม่เด็กไทยพัฒนา” ณ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2545 ซึ่งได้มีการประชุมหารือเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อสนองตอบความสามารถที่แตกต่างกันของบุคคล เพื่อนำพาเด็กและเยาวชนไทยก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างไว้ชีวิตจำกัด โดยที่กระทรวงศึกษาธิการได้นำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษา อันเป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษารูปแบบใหม่ 5 รูปแบบ คือ โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนในกำกับของรัฐ โรงเรียนสองภาษา โรงเรียนสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ และโรงเรียนต้นแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) โดยโรงเรียนวิถีพุทธเป็นหนึ่งในจัดการศึกษาตามรูปแบบใหม่ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพ เป็นคนดี คนเก่งของสังคม และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข กระทรวงศึกษาธิการได้นำความเห็นของที่ประชุมมาหารือและประชุมหาข้อสรุปของการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธอีกหลายครั้งโดยมีทั้ง คณบดี ผู้ทรงคุณวุฒิ และพระภิกษุที่ทรงภูมิปัญญาสูง เช่น พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำให้ได้ข้อสรุปโรงเรียนวิถีพุทธในเรื่อง ภาพรวมโรงเรียนวิถีพุทธ กรอบความคิดรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ และแนวทางการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ (กระทรวงศึกษาธิการ 2546, น. 1-2)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2547) ระบุว่า โครงการโรงเรียนวิถีพุทธทำให้คณะสงฆ์มีโอกาสดีมากเพราะได้เข้าไปสอนและอุปถัมภ์โรงเรียนวิถีพุทธ เด็กและเยาวชนไทยก็จะเข้าถึงพระพุทธศาสนา เป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ดี และเป็นช่องทางในการเผยแผ่ส่งเสริมพระพุทธศาสนาอีกด้วย เมื่อพระสงฆ์ได้ไปช่วยสอนก็ทำให้ตื่นตัวและเตรียมพร้อมตลอดเวลาเพื่อช่วยให้โรงเรียนวิถีพุทธประสบความสำเร็จ

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, น. ปฐมบท) จึงนำความคิดนี้สู่การส่งเสริมการจัด “โรงเรียนวิถีพุทธ” ที่เป็จุดสำคัญของการนำคุณค่ามหาศาลของพุทธธรรมคืนสู่สังคมไทย สอดคล้องกับคำกล่าวของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ว่าโรงเรียนวิถีพุทธจะเดินหน้าต่อไปอย่างมีพลังในการที่จะสร้างสรรค์อนาคตของชุมชน สังคม ประเทศชาติ และโลกมนุษย์ให้เป็นวิถีแห่งสันติสุขที่ยั่งยืนสืบไป โดยผ่านการจัดสภาพและการเรียนรู้ของโรงเรียนที่มีความชัดเจนในการนำวิถีธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการต่อไป

1.2 ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ

คำว่า “โรงเรียนวิถีพุทธ” มีผู้ให้ความหมายไว้ในแนวทางเดียวกัน คือ เป็นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผู้เรียน แต่มีการขยายรายละเอียดแตกต่างกันไปบ้างเล็กน้อย ดังนำเสนอต่อไปนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2547, น. 3) และ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2547, น. 82) ให้ความหมายไว้ใกล้เคียงกันว่า โรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนปกติที่สอนวิชาต่างๆ เหมือนโรงเรียนทั่วไป แต่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาประยุกต์มาใช้ในการบริหารและจัดการเรียน

การสอนเน้นที่บูรณาการตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เข้าในหลักสูตรและกิจกรรมต่างๆ โดยมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ได้เน้นวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิสุทธิพุทธาเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ได้พัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิต

บรรเจอดพร รัตนพันธุ์ (2547, น. 1) กล่าวว่า โรงเรียนวิสุทธิพุทธ เป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษาอีกนวัตกรหนึ่งที่มีมุ่งหวังพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยการให้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เน้นการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งมีจุดเริ่มต้นที่การกิน อยู่ ดู ฟังเป็นต่อเนื่องอย่างบูรณาการไปถึงการพัฒนาตนเองกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ วัตถุ เพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ การพัฒนาจิตใจให้มีสมาธิ สงบ สบาย สดชื่น เบิกบาน มุ่งมั่น เข้มแข็ง เพียรพยายาม รวมทั้งมีปัญญา รู้เข้าใจเหตุผลตามความเป็นจริง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2547, น. 14) ได้ให้ความหมายโรงเรียนวิสุทธิพุทธ ว่า คือ โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยดำเนินตามมรรค ซึ่งเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา ที่แปลว่าทางอันประเสริฐมีองค์ประกอบ 8 ประการ มีสัมมาทิฐิ เป็นต้น สรุปลงตรงกับไตรสิกขาอันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา

พระเทพโสภณ (ประยูร ธัมมจิตโต, 2546, น. 35-36) กล่าวว่า โรงเรียนวิสุทธิพุทธ หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยกายาวา 4 คือ พัฒนาการทางกาย สังคม จิต และปัญญา

จากแนวความคิดเกี่ยวกับโรงเรียนวิสุทธิพุทธดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าโรงเรียนวิสุทธิพุทธ เป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษาอีกนวัตกรหนึ่งที่มีมุ่งหวังพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยการจัดการศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยดำเนินตามมรรค ซึ่งเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนาและบูรณาการไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เข้าในหลักสูตรและกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีปัญญาและเมตตาเป็นฐานในการดำเนินชีวิต

1.3 ประเภทของโรงเรียนวิสุทธิพุทธ

กระทรวงศึกษาธิการ (2557: ออนไลน์) ได้ระบุว่าในปี 2558 มีโรงเรียนวิสุทธิพุทธที่ลงทะเบียนทั้งหมดทั่วประเทศจำนวน 20,586 โรงเรียน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.3.1 โรงเรียนวิสุทธิพุทธที่ลงทะเบียนและกรอกข้อมูล 29 ประการเรียบร้อยแล้ว จำนวน 18,948 โรงเรียน

1.3.2 โรงเรียนวิสุทธิพุทธที่ลงทะเบียนและยังกรอกข้อมูล 29 ประการไม่เรียบร้อยแล้ว จำนวน 1,638 โรงเรียน

สำหรับโรงเรียนวิสุทธิพุทธ ที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 มีทั้งหมด 199 โรงเรียน ประกอบไปด้วยโรงเรียนของรัฐที่ลงทะเบียนทั้งที่กรอกข้อมูล 29 ประการเรียบร้อยแล้ว ที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ในการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. โรงเรียนแกนนำวิสุทธิพุทธ หมายถึง โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ที่ลงทะเบียนในโครงการโรงเรียนวิสุทธิพุทธและได้รับคัดเลือกให้เป็น

โรงเรียนกลุ่มแรกที่เริ่มต้นโครงการและให้คำแนะนำแก่โรงเรียนเครือข่ายในการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ มีทั้งหมด 26 โรงเรียน

2. โรงเรียนเครือข่ายวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ที่ลงทะเบียนในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธจากโรงเรียนแกนนำวิถีพุทธ และได้รับคำแนะนำในการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ 173 โรงเรียน

1.4 รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2547, น. 82-83) กล่าวว่า โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตร ระบบพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขาอาจแสดงแนวคิดดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.1 ระบบพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, น. 9

จากภาพที่ 2.1 กระทรวงศึกษาธิการได้สรุประบบการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขาว่าเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ ดังนี้

1. พฤติกรรม หมายถึง การมุ่งสร้างพฤติกรรมความเคยชินที่ดี เกื้อกูลสัมพันธ์กับสังคม พร้อมทั้งถือต่อการแยกแยะ และรับข้อมูลความรู้ การคิด การสร้างสรรค์ ทำให้ปัญญาเจริญงอกงาม ตรงกับหลักไตรสิกขา คือ ศีล ซึ่งถือเป็นพื้นฐานในการพัฒนาไปสู่ระดับที่สูงขึ้นไป

2. จิตใจ หมายถึง การมีเจตจำนงเป็นตัวชี้นำพฤติกรรม ได้แก่ คุณธรรม ความรู้สึก แรงจูงใจ และสภาพจิตใจ มีผลต่อความสุข ความสดชื่นเบิกบาน มั่นคงต่อความดี และความสงบสุข ตรงกับหลักไตรสิกขา คือ สมาธิ

3. ปัญญา หมายถึง ปรีชาญาณ ความรู้ ความเข้าใจ เหตุผล การเข้าถึงความจริง รวมทั้งความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม และแนวความคิดต่างๆ เพื่อใช้ปัญญาเป็นตัวแก้ปัญหา เป็นตัวปรับ จัดทุกอย่างทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดี จะเป็นตัวนำสู่จุดหมายแห่งสันติสุขและความมีอิสระ ซึ่งตรงกับหลักไตรสิกขา คือ ปัญญา อันถือเป็นพฤติกรรมระดับสูง

ทั้งนี้ กระทรวงศึกษาธิการ ยังได้ระบุว่าจำเป็นต้องมีการพัฒนารูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขาโดยการจัดสภาพทุกๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนา ตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาวุฒิ ธรรม 4 ประการ คือ

1. สัมปยุตสังสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีครูอาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี ซึ่งก็คือ การมีครู มีสื่อสารสนเทศ และมีสภาพแวดล้อมที่ดี

2. สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนที่ดี ซึ่งก็คือ การจัดหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนที่ดี

3. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและ ถูกวิธี ซึ่งก็คือ กระบวนการเรียนการสอนที่เน้นการคิด การมีเหตุผล

4. อัมมานุอัมมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้อง เหมาะสม ซึ่งก็คือ การฝึกฝนทักษะ การสร้างประสบการณ์ และการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในสังคม

จากหลักพุทธธรรมทั้ง 4 ประการ โรงเรียนวิถีพุทธได้นำมาเป็นหลักในการบริหารจัดการโรงเรียนให้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนและเป็นรูปแบบเฉพาะของโรงเรียนวิถีพุทธใน 5 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ (2546, น.10 -13) ได้อธิบายรายละเอียดของแต่ละด้านไว้ดังนี้

1.4.1 ด้านกายภาพ สถานศึกษาจะต้องจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียน และแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา เช่นมีศาลาพระพุทธรูปเด่นเหมาะสมที่จะชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิต เจริญภาวนา เหมาะสม หรือมากพอที่จะบริการผู้เรียน หรือการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติหรือใกล้ชิดธรรมชาติ ชวนให้มีใจสงบ และส่งเสริมปัญญา เช่น บรรยายภาคร่มรื่น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม คูแ่เสียงต่างๆ มีให้อีกทีก ถ้าเปิดเพลงกระจายเสียงก็พิถีพิถันเลือกเพลงที่ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญา เป็นต้น การจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ อาจสรุปได้ว่าเป็นการจัดสภาพในสถานศึกษาที่เหมาะสมในด้านต่างๆ ให้มีลักษณะ 7 ประการ ดังต่อไปนี้

- 1) มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ
- 2) มีพระพุทธรูปหน้าโรงเรียน
- 3) มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน
- 4) มีพุทธศาสนสุภาษิต วาจาธรรม พระราชดำรัสติดตามที่ต่างๆ

- 5) มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น
- 6) มีห้องพระพุทธศาสนาหรือลานธรรม
- 7) ไม่มีสิ่งเสียดสี เหล้า บุหรี่ โดยสิ้นเชิง

1.4.2 ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต

สถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่างๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษา ที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้ง ศิล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของ การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรมตัวอย่างดังนี้

- 1) มีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระก่อนเข้าเรียนและก่อนเลิกเรียนประจำวัน เพื่อให้ผู้เรียนใกล้ชิดศาสนา
- 2) มีกิจกรรมรับศีล หรือทบทวนศีลทุกวัน อาจเป็นบทกลอนหรือเพลง เช่นเดียวกับกิจกรรม แผ่เมตตา เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข
- 3) มีกิจกรรมทำสมาธิรูปแบบต่างๆ เช่น นั่งสมาธิ ท่องอาขยานเพื่อสมาธิ สวดมนต์สร้างสมาธิ หรือทำสมาธิเคลื่อนไหวอื่นๆ เป็นประจำวันหรือก่อนเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาสมาธิ
- 4) มีกิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน เพื่อให้กินเป็นกินอย่างมีสติ มีปัญญาเข้าใจ
- 5) มีกิจกรรมอาสาดาวพิเศษปฏิบัติวินัยหรือศีล เพื่อให้ผู้เรียนอยู่เป็นอยู่อย่างสงบสุข
- 6) มีกิจกรรมประเมินผลการปฏิบัติธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) ประจำวัน เพื่อให้ผู้เรียนอยู่เป็น อยู่อย่างมีศีล มีสมาธิ และมีปัญญา
- 7) มีการสวดมนต์ฟังธรรมประจำสัปดาห์หรือในวันพระ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนา ศิล สมาธิ ปัญญา
- 8) มีกิจกรรมบันทึกและยกย่องการปฏิบัติธรรม เพื่อเน้นย้ำและเสริมแรงให้ผู้เรียนหมั่นทำความดี
- 9) ทุกห้องเรียนมีการกำหนดข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน โดยเข้าใจเหตุผลและประโยชน์ที่มีต่อการอยู่ร่วมกันเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาศีล วินัย ด้วยปัญญา

1.4.3 ด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน

สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา หรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เช่น หลักสูตรสถานศึกษามีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ที่สะท้อนการพัฒนาไตรสิกขาไปพร้อมๆ กัน โดยมีหลัก 3 ประการ คือ

- 1) หลักการจัดวิธีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้

การจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกชั้นให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการเรียนรู้ และปฏิบัติ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม และ

ประสานร่วมมือกับวัดหรือคณะสงฆ์ในการจัดการเรียนรู้ ทั้งสาระพระพุทธศาสนาและกลุ่มสาระหรือกิจกรรมอื่นๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาในบริบทต่าง ๆ

2) หลักธรรมสำคัญสู่การจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ

หลักธรรมในการจัดการเรียนรู้มี 4 ประการ คือ ปรัตถุสส (ตามหลักกาลยาณมิตตตา) โยนิโสมนสิการ ไตรสิกขา และปัญญาวิมุตติธรรม

3) หลักทำเนวการจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธจะต้องมีแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน คือ มีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับ พุทธธรรมในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน เพิ่มเติมคุณธรรม จริยธรรม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ โดยให้นำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียน และในสถานการณ์อื่นๆ นอกห้องเรียน โดยการ บูรณาการในการเรียนรู้ บูรณาการในวิถีชีวิต และบูรณาการไตรสิกขาเข้าในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้รอบด้าน

นอกจากนี้ผู้สอน จะต้องได้รับการพัฒนาและปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ “สอนให้รู้ ให้ทำดี อยู่ให้เห็น” อย่างสม่ำเสมอเป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อดทน อดกลั้นและสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ

ในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนวิถีพุทธนั้น ครูและผู้บริหารสามารถจัดพัฒนาได้ตามหลักการ หลักคิดข้างต้น โดยให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ในที่นี้ขอเสนอแนะการจัดกิจกรรมไว้เป็นแนวทาง 4 ลักษณะ คือ กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร กิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมพิเศษอื่นๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร สามารถจัดได้หลากหลาย พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ประกวดมรยาทชาวพุทธ กิจกรรมค่ายพุทธบุตร (ตามสาระวิชาพระพุทธศาสนา) กิจกรรมบริหารจัดการ เจริญปัญญา เรียนธรรมศึกษา/สอบธรรมศึกษา บรรพชา สามเณรภาคฤดูร้อน เป็นต้น

2) กิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ สามารถจัดได้หลากหลายกิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมที่กระทำเพื่อรำลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (ก่อนเคารพธงชาติ) กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตาและสงบนิ่ง (สมาธิ) กิจกรรมพุทธศาสนสุภาษิตวันละบท กิจกรรมนั่งสมาธิ (ในแถวหน้าเสาธง) กิจกรรมเดินแถวเข้าห้องเรียนอย่างมีสติ เช่น เดินพร้อมท่องคติธรรมขณะเข้าห้องเรียน และกิจกรรมทำความดีระหว่างวัน เช่น กิจกรรมเดินอย่างมีสติก่อนเข้าโรงอาหาร กิจกรรมกล่าวคำพิจารณาอาหารก่อนการรับประทานอาหาร กิจกรรมรับประทานอาหารอย่างมีสติ เช่น มีกติกากว่า ไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ กิจกรรมขอบคุณหลังรับประทานอาหาร กิจกรรมนั่งสมาธิ 1 นาที ก่อนเรียน (อาจให้นักเรียนทำพร้อมกันหน้าห้องเรียน)

3) กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โรงเรียนวิถีพุทธสามารถจัดกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วันมาฆบูชา

วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา โดยการทำบุญตักบาตร การเวียนเทียน การหล่อเทียนพรรษา เป็นต้น

4) กิจกรรมพิเศษอื่นๆ เช่น กิจกรรมไขปัญหาธรรม กิจกรรมบันทึกความดีของผู้ปฏิบัติธรรม กิจกรรมต้นไม้พูดได้ (เน้นคติธรรม) กิจกรรมสมาทานศีลในวันพระ กิจกรรมต้นไม้อธิษฐาน กิจกรรมอธิษฐานจิตก่อนเรียน กิจกรรมอบรมธรรมะ 5 นาที (อาจจัดสัปดาห์ละ 1 ครั้ง) กิจกรรมถือศีล นอนวัดปฏิบัติธรรมช่วงเข้าพรรษา เป็นต้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, น. 22-23)

1.4.4 ด้านการสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

สถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้ และพัฒนาไตรสิกขา หรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรมแสงปัญญา และมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส การมีความเมตตา กรุณาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกัน และสถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เช่น การลด ละ เลิกอบายมุข การเสียสละ เป็นต้น

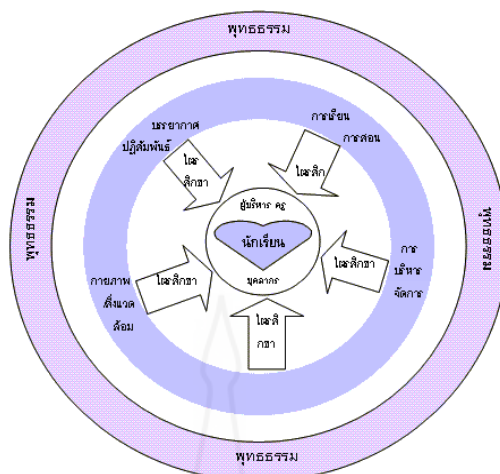
นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการ (2546, น.31 -33) ยังได้เสนอแนะกิจกรรมการเกื้อกูลสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนวิถีพุทธกับชุมชนซึ่งประกอบด้วยบ้าน วัด และสถาบันอื่นๆ ในชุมชน ให้มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เกื้อกูลร่วมมือกันและกันในการพัฒนานักเรียน และพัฒนาชุมชนสังคมในวิถีแห่งพุทธธรรม เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน เช่น การทอดกฐินทอดผ้าป่า กิจกรรมวันพ่อวันแม่ นำนักเรียนร่วมกิจกรรมของวัดและชุมชน เปิดโรงเรียนต้อนรับผู้ปกครอง และชุมชนตลอดเวลา (Open house ผู้ปกครองมีโอกาสนั่งคุยกับครูและมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน การเชิญภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาช่วยโรงเรียนในการจัดการเรียนรู้ เชิญพระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนา เชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่เยาวชนในเรื่องต่างๆ ในวันหยุด จัดทัศนศึกษาทางธรรม จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน บ้าน วัด ชุมชน จัดค่ายครอบครัว เสริมความเข้มแข็งของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นต้น

1.4.5 ด้านการบริหารจัดการ

ผู้บริหารสถานศึกษาและครูควรร่วมกันวิเคราะห์สภาพและความพร้อมของโรงเรียนก่อนที่จะเลือกรูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทของตนเองและประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองเพื่อ สร้างความตระหนักและศรัทธารวมทั้งเสริมสร้างปัญญาสร้างความเข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน ผู้บริหารควรพยายามสนับสนุนในลักษณะต่างๆ ทั้งนี้โดยมุ่งผลที่จะเกิดกับผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยการใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการทั้งด้านบรรยากาศ ด้านกายภาพ และด้านการเรียนการสอน และดำเนินการโดยใช้หลักไตรสิกขาในทุกกระบวนการ

ลักษณะรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธตามรายละเอียดข้างต้นสรุปประเด็นสำคัญเป็นแผนภาพได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.2 รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

ที่มา: กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, น. 13

2. แนวทางในการเสริมสร้างวินัยนักเรียน

2.1 ความหมายของวินัยนักเรียน

มหาวิทยาลัยรามคำแหง (ม.ป.ป., น. 132) ระบุว่า วินัยนักเรียน หมายถึง การรู้จักปกครองตนเอง การกระทำตามระเบียบหรือข้อบังคับต่างๆ เกิดขึ้นโดยความสมัครใจของผู้ปฏิบัติคือนักเรียน และเห็นคุณค่าที่เกิดจากการปฏิบัติอันจะนำมาซึ่งความสุข ความเสมอภาคแก่สมาชิกทุกคนในสังคมนั้น

พลสวัสดิ์ นาคเสน (2544, น. 27) ให้ความหมายว่า วินัยนักเรียน หมายถึง การกระทำตามระเบียบหรือข้อบังคับต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยความสมัครใจของผู้ปฏิบัติคือนักเรียนที่ได้มองเห็นคุณค่าแล้วว่า การปฏิบัติตามกฎ ข้อบังคับที่โรงเรียนสร้างขึ้นไว้ และตนเองก็เห็นพ้องด้วยนั้นเป็นสิ่งที่จำต้องไว้ด้วยความสงบเรียบร้อย อันจะนำมาซึ่งความสุข และความเสมอภาคแก่สมาชิกทุกคนในสังคม

พนัส หันนาคินทร์ (2542, น. 248) ได้ให้ความหมาย วินัยนักเรียนว่า การรู้จักปกครองตนเอง การกระทำตามระเบียบหรือข้อบังคับต่างๆ เกิดขึ้นโดยความสมัครใจของผู้ปฏิบัติคือนักเรียน ได้มองเห็นคุณค่าแล้วว่า การปฏิบัติตามกฎข้อบังคับที่โรงเรียนสร้างขึ้นไว้ และตัวเองก็เห็นพ้องด้วยนั้น เป็นสิ่งที่จำต้องไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อย อันจะนำมาซึ่งความสุข และความเสมอภาคแก่สมาชิกทุกคนในสังคมนั้น ดังนั้นวินัยในโรงเรียนจึงเป็นอำนาจที่จะรักษาความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่ทุกคน ในขณะเดียวกันเป็นเครื่องยืนยันสิทธิและเสรีภาพของนักเรียนทุกคนในโรงเรียนนั้น

สนอง สุวรรณวงศ์ (2529, น.114-115) กล่าวถึง วินัยในโรงเรียน หมายถึง กระบวนการทั้งหลายที่นำมาสร้างพฤติกรรมที่เหมาะสมให้เกิดขึ้นแก่นักเรียน โดยอาศัยระเบียบกฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่างๆ ซึ่งทางโรงเรียนกำหนดขึ้นโดยตรง หรือกำหนดร่วมกันระหว่างนักเรียนกับ

โรงเรียน และสถาบันอื่นๆ เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับยึดถือในการประพฤติปฏิบัติด้วยความสมัครใจ และมองเห็นคุณค่าจากการปฏิบัติ อีกทั้งสามารถรู้จักควบคุมการปกครองตนเองเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพื่อความสงบเรียบร้อย ทำให้เกิดความสงบสุขสำหรับตนเองและสมาชิกในสถาบันและสังคมส่วนรวม

สรุปได้ว่า วินัยนักเรียน หมายถึง การที่ผู้เรียนรู้จักปกครองตนเอง ทำตามกฎระเบียบหรือข้อบังคับต่างๆ ด้วยความสมัครใจ และเห็นคุณค่าที่เกิดจากการปฏิบัติ ทำให้ผู้เรียนและสมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและมีความเสมอภาค

2.2 ประเภทของวินัย

สุชา และสุรางค์ จันทร์โสม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542, น. 23) ได้แบ่งวินัยออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. วินัยในตนเอง หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการควบคุมตนเอง โดยตนเป็นผู้แนะนำตนเองให้ประพฤติไปตามแนวทางที่เลือกไว้
2. วินัยทางสังคมหรือวินัยในหมู่คณะ หมายถึง การใช้ข้อบังคับ กฎหมายหรือกฎเกณฑ์ เพื่อเป็นเครื่องมือรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสงบสุขสังคม ซึ่งวินัยทั้งสองประเภทจะต้องเกี่ยวพันกัน ผู้ที่มีวินัยในตนเองจะต้องมีวินัยทางสังคมเป็นกรอบแนวทางที่ยึดถือปฏิบัติ เพื่อให้เป็นไปในทางเดียวกันที่ถูกต้อง วินัยทั้งสองประเภทนี้เกิดขึ้นได้จากการอบรมสั่งสอน เรียนรู้จากสภาพแวดล้อมในสังคมตั้งแต่เด็ก และพัฒนาการจนกลายเป็นจิตสำนึกทางจริยธรรม

หน่วยศึกษานิเทศกรรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการ (2529, น. 2-63) (สายสุณี มาสุ่ม, 2557, ออนไลน์) จำแนกวินัยออกเป็น 3 ประเภทดังปรากฏในเอกสารคำสอนชุดการปลูกฝังและเสริมสร้างค่านิยมพื้นฐานการมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย ข้อบังคับระเบียบแบบแผนและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ดังนี้

1. การมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน หมายถึง นักเรียนมีความตั้งใจศึกษาเล่าเรียนอย่างสม่ำเสมอในทุกๆวิชา ควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตนอย่างมีระเบียบ มีเหตุผลและเป้าหมายในการเพิ่มพูนความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง โดยจัดตารางเวลาไว้สำหรับศึกษา เล่าเรียนและการควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามตารางดังกล่าว มีการเตรียมตัวอ่านบทเรียนมาก่อนที่จะถึงเวลาเรียน และทบทวนบทเรียนทุกครั้งหลังจากการเรียน เข้าเรียนตรงเวลา ไม่ลอกคำตอบจากเพื่อน และไม่เปิดโอกาสหรือยินยอมให้เพื่อนลอกคำตอบในเวลาสอบ มีการเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนอยู่ตลอดเวลา

2. การมีวินัยในที่อยู่อาศัย หมายถึง นักเรียนควบคุมตนเองในการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบของบ้าน ที่อยู่อาศัย อย่างสม่ำเสมอ ตกแต่งที่อยู่อาศัยให้น่าอยู่ ไม่รับประทานอาหารในห้องนอน แบ่งเนื้อที่ในบ้านให้เป็นสัดส่วนเหมาะสมต่อการทำกิจกรรมต่างๆ ไม่จัดงานสังสรรค์ หรือ เปิดโทรทัศน์เสียงดังรบกวนผู้อื่น

3. การมีวินัยในสังคม หมายถึง นักเรียนประพฤติปฏิบัติตนในการเคารพระเบียบแบบแผน ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม ปฏิบัติตามกฎหมายหรือข้อบังคับของสังคม รู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ มีมารยาทในการรับและให้บริการตามลำดับก่อนหลังมีมารยาทในการใช้รถใช้ถนน ปฏิบัติตามกฎหมายจราจรอย่างถูกต้องและเหมาะสม

ชาญชัย อินทรประวัติ, พณีส หันนาคินทร และมาลินี จุฑะรพ (2521, 2524, 2539) (สายสุณี มาสุ่ม, 2557, ออนไลน์) จำแนกวินัยออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

1. ประเภทเฉียบขาด มีลักษณะคล้ายระเบียบวินัยของทหาร มีข้อห้ามข้อบังคับต่างๆ ที่กำหนดไว้ชัดเจน นักเรียนต้องประพฤติปฏิบัติตามวินัยอย่างเคร่งครัด หากฝ่าฝืนจะมีโทษ โดยโรงเรียนจะวางระเบียบกฎเกณฑ์ไว้อย่างเคร่งครัด บังคับให้นักเรียนอยู่ในกรอบที่โรงเรียนหรือครูกำหนด

2. ประเภทที่สอดคล้องกับความรู้สึกของนักเรียน วินัยประเภทนี้ กำหนดขึ้นตามความรู้สึกและความสนใจของนักเรียน เพราะเชื่อว่า ถ้านักเรียนมีการประพฤติไปตามความรู้สึก และสนใจของตนเองแล้วปัญหาจะไม่เกิด จะได้รับความร่วมมือในการปฏิบัติจากนักเรียนอย่างสูง มีการเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนกำหนดระเบียบวินัยนักเรียน นักเรียนเองต้องปฏิบัติตาม จึงเชื่อว่าจะสามารถแก้ปัญหาบางประการได้

3. ประเภทที่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน วินัยประเภทนี้เกิดจากความรับผิดชอบของนักเรียนและด้วยเกียรติของนักเรียนเอง และเชื่อว่า ระเบียบวินัยนี้จะมีคุณค่า ถ้านักเรียนได้กำหนดกรอบความประพฤติด้วยตนเอง จะช่วยให้ตนเองเป็นคนดี มีความรู้สึกเป็นเกียรติและรับผิดชอบในการประพฤติปฏิบัติในการกระทำของตนเอง โดยให้นักเรียนฝึกฝนตนเอง แสวงหาที่ความรับผิดชอบของตนเอง วิธีนี้เป็นวิธีการรักษาวินัยที่ดีที่สุด

สวนกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 100) (สายสุณี มาสุ่ม, 2557, ออนไลน์) ได้กล่าวถึงประเภทของระเบียบวินัยไว้ในเอกสารเสริมความรู้สำหรับครู กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยจริยศึกษา ดังนี้

1. ระเบียบวินัยภายนอก ได้แก่

1.1 การรักษาระเบียบวินัยในการบริโภค เช่น การรับประทานอาหารให้ถูกหลักอนามัย รับประทานอาหารเป็นเวลา มีมารยาทในการรับประทานอาหาร

1.2 การรักษาระเบียบวินัยในการอุปโภค เช่น การรักษาร่างกาย เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ให้สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่เสมอ

1.3 การรักษาระเบียบวินัยต่อสถานที่ เช่น การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งในสำนักงาน วัดวาอาราม สถานที่ราชการ และที่สาธารณะต่างๆ โดยปฏิบัติตามกฎและข้อบังคับของสถานที่นั้นๆ

1.4 การรักษาระเบียบวินัยในการปกครอง เช่น การสร้างวินัยและถือเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติอย่างมีมาตรฐาน

2. ระเบียบวินัยภายใน ได้แก่

2.1 ระเบียบทางที่ เช่น การจัดทาทางทวงที่ให้มีความเหมาะสมตามฐานะ และภูมิรัฐของตนเอง ไม่ดูหมิ่นผู้อื่น

2.2 ระเบียบกริยา เช่น การควบคุมอาการของร่างกายที่เคลื่อนไหวให้มีกริยางดงาม มีความเป็นระเบียบ สุภาพ อ่อนโยน ประพฤติปฏิบัติได้ถูกต้องตามกาลเทศะ

2.3 ระเบียบวาจา เช่น การพูดจาไพเราะ พูดดีมีประโยชน์ ไม่พูด ส่อเสียด คำหยาบ และ เพ้อเจ้อ

2.4 ระเบียบใจ เช่น การรู้จักควบคุมอารมณ์และจิตใจให้อยู่ในกรอบที่ตั้งงาม

สรุปประเภทของระเบียบวินัยสามารถจัดจำแนกออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ ระเบียบวินัยที่เกิดขึ้นภายใน ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง โดยการประพฤติปฏิบัติอย่างมีระเบียบถูกต้องเหมาะสมตามกาลเทศะ มีเหตุผลและเป้าหมายในการพัฒนาตนเอง ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแล้วไม่จำเป็นต้องอาศัยอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย หรือข้อบังคับของสังคม รู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ ซึ่งต้องเกิดขึ้นโดยไม่มีสภาพของการบังคับให้ประพฤติปฏิบัติ จึงจะถือว่าเป็นระเบียบวินัยที่เกิดขึ้นภายใน

ส่วนระเบียบวินัยประเภทที่สอง คือ ระเบียบวินัยที่เกิดขึ้นจากการได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก ทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติขึ้น อาจโดยหมู่คณะ ชุมชน หรือ สังคม เช่น การอดทนตั้งใจฟังครูสอนโดยไม่ก่อกวนห้องเรียนเพราะกลัวถูกตำหนิจากครู การเข้าแถวซื้ออาหารอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยเพราะกลัวการลงโทษ การส่งการบ้านตรงตามเวลาเพราะกลัวโดนลดคะแนน เป็นต้น ซึ่งระเบียบวินัยประเภทนี้ ถือได้ว่าเป็นระเบียบวินัยซึ่งยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างถาวร หากการบังคับหรืออิทธิพลจากปัจจัยภายนอกลดน้อยลงโอกาสที่พฤติกรรมของความไม่มีระเบียบวินัยก็จะเกิดขึ้นได้

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับการมีวินัยในตนเองไว้ดังนี้

กนิษฐา พุกษาโคตร (2551, น. 13) สรุปความหมายว่า วินัยในตนเอง เป็นลักษณะที่สังคมหรือประเทศชาติพึงประสงค์ให้เกิดขึ้นกับประชาชน ผู้ที่มีวินัยในตนเองสูง นอกจากจะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี น่าเคารพและสามารถนำเอามาเป็นแบบอย่างที่ดีได้ ยังส่งผลต่อประเทศชาติให้สามารถพัฒนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองในทุกๆ ด้าน มีความสงบสุขไม่เบียดเบียนกันและกัน

จำลอง พนมชัย (2551, น. 16) สรุปความหมายว่า วินัยในตนเอง หมายถึงความสามารถของบุคคล ในการควบคุมตนเองทั้งด้านอารมณ์และพฤติกรรม ให้ปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้อง โดยไม่ได้เกิดจากกฎเกณฑ์ ข้อบังคับของสังคมแต่เกิดจากการเห็นคุณค่าในสิ่งที่ทำ และไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและสังคม

เฉลิมชัย ศรีชาติ (2551, น. 17) สรุปความหมายว่า ความมีวินัยในตนเอง หมายถึงการที่บุคคลสามารถควบคุมตนเองได้ทั้งทางอารมณ์ ความรู้สึก เจตคติ และพฤติกรรม ทั้งทางกาย วาจา ใจ ให้ปฏิบัติด้วยความเหมาะสม โดยเกิดจากจิตสำนึก และค่านิยมที่ตั้งงาม เป็นไปตามเงื่อนไขกฎเกณฑ์ ของสังคม โดยไม่ได้เกิดจากข้อบังคับ

พัตรา เทียนอุดม (2536, น. 44-46) ได้กล่าวถึง ลักษณะของผู้ที่มีระเบียบวินัยในตนเอง จำแนกออกได้เป็น 4 พฤติกรรมหลักและพฤติกรรมย่อย ดังนี้

1. การตั้งใจทำงาน ประกอบด้วย การทำงานที่ได้รับมอบหมายทันทีโดยไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง พยายามทำงานจนเสร็จ อดทนทำงานตามหน้าที่ของตนโดยไม่ต้องเตือน จดจำงานที่ต้องทำได้อย่างแม่นยำ และติดตามสอบถามถึงงานที่ตนเองได้รับมอบหมายในวันที่ขาดเรียน เตรียมอุปกรณ์ในการทำงานให้พร้อม ตรวจทาน หาช้อบกพร่อง และทำแบบฝึกหัดอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย

2. การเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น ประกอบด้วย การเข้าแถวตามลำดับ ก่อนหลังในการทำกิจกรรมต่างๆ ไม่แย่งที่นั่งหรือสิ่งของของผู้อื่น ขออนุญาตก่อนเมื่อต้องการยืม สิ่งของของผู้อื่น และไม่พูดสอดแทรกขึ้นกลางคันขณะที่ผู้อื่นกำลังพูดอยู่

3. การตรงต่อเวลา ประกอบด้วย การทำกิจวัตรประจำวันส่วนตัวเป็นเวลา มาโรงเรียนและกลับบ้านตรงเวลา เขาแถวทำกิจกรรมหน้าเสาธงและหน้าห้องเรียน ส่งการบ้านตรงเวลา

4. การปฏิบัติตามระเบียบของสังคม ประกอบด้วย การแต่งตัวถูกระเบียบข้อ บังคับของโรงเรียน มาโรงเรียนและทำกิจกรรมตรงกับวิชาที่ครูกำลังสอน ไม่นำของกิน เข้ามา รับประทานในห้องเรียน ห้องสมุด ห้องประชุมหรือห้องนอน ทิ้งขยะลงในที่เก็บขยะ ไม่ขีดเขียน บนฝาผนังอาคารเรียน ห้องเรียน โต๊ะนักเรียน จัดเก็บสิ่งของหรืออุปกรณ์ให้เป็นระเบียบ ไม่ลองหรือ เสพสิ่งเสพติด ปฏิบัติตามกฎหมายจราจร รับประทานอาหารที่มีคุณค่ารักษาร่างกายและเสื้อผ้าให้สะอาด เรียบร้อยอยู่เสมอ

สรุปความมีวินัยในตนเอง หมายถึง การที่บุคคลสามารถควบคุมอารมณ์หรือ พฤติกรรมของตนเอง ให้เชื่อฟังและประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่สังคมยอมรับ โดยมองเห็น คุณค่าที่จะกระทำเพื่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง และสังคมส่วนรวม วินัยนักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธนับว่า เป็นวินัยในตนเองที่สามารถปลูกฝังให้เกิดขึ้นจากภายใน ซึ่งเมื่อเกิดแล้วไม่จำเป็นต้องอาศัยอิทธิพล จากปัจจัยภายนอก ก็จะทำให้เกิดเป็นวินัยที่ยั่งยืนและคงทน ผู้คนในสังคมก็จะอยู่ร่วมกันอย่างมี ระเบียบวินัยและเกิดความสงบสุขที่ยั่งยืนตามมา

2.3 วินัยนักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธ

จากลักษณะของโรงเรียนวิถิพุทธที่เน้นการพัฒนานักเรียนด้วยหลักไตรสิกขา ดังนั้น ในโรงเรียนวิถิพุทธนักเรียนที่มีวินัย คือ นักเรียนที่มีหลักไตรสิกขาเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตน คือ มีศีล มีสมาธิ และมีปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545, น. 171-173) กล่าวถึง คุณสมบัติของผู้มีศีล สมาธิ ปัญญา ดังนี้

1. คุณสมบัติของผู้มีศีล มี 4 ประการ ได้แก่

1.1 มีความประพฤติดี ปฏิบัติตนตามวินัยแม่บทของชุมชน เพื่อการอยู่ร่วมกัน ด้วยความสงบสุขของคนในสังคม โดยยึดถือศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตประพฤติปฏิบัติตน ตามแนวทางแห่งกฎหมาย กฎระเบียบของสังคมและมีจรรยาบรรณหรือคุณธรรมในการประกอบ อาชีพ

1.2 รู้จักใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ให้เป็น โดย รู้จักพิจารณารับรู้ ดู ฟังแต่สิ่งดีงาม เป็นประโยชน์ รับรู้ ดู ฟัง อย่างมีสติ ควบคุมตนเองได้ รู้จักประมาณ รู้พอดี ไม่ปล่อยตัวให้ลุ่มหลง มัวเมา ตกเป็นทาสของสิ่งเหล่านั้น และ รับรู้ ดู ฟังให้ได้คุณค่าที่ดีงาม ให้ได้ปัญญา และคติที่จะ นำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชีวิตและสังคม

1.3 เสพบริโภคอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ปัจจัยเครื่องใช้สอย อุปกรณ์ เทคโนโลยีด้วยความรู้ความเข้าใจ มองเห็นคุณค่าประโยชน์ที่แท้จริง โดยบริโภคด้วยความรู้ตระหนัก ว่า สิ่งเหล่านี้แต่เพียงเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้เราสามารถพัฒนาชีวิตและทำการสร้างสรรค์ประโยชน์สุข ที่สูงยิ่งขึ้นไป บริโภคด้วยความรู้เท่าทันต่อวัตถุ ที่มุ่งให้เกิดประโยชน์ มิใช่เพื่ออวดโก้ แสดงฐานะหรือ ทำตามค่านิยมที่เลื่อนลอย บริโภคโดยพิจารณาจัดสรร ควบคุมปริมาณ ประเภทและคุณสมบัติของ

สิ่งเหล่านั้นให้เหมาะสมพอดีกับวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการบริโภค ละเว้น ลด เลิก เสพ หรือบริโภค สิ่งที่ไม่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนชีวิตหรือสิ่งที่บั่นทอนทำลายสุขภาพต่างๆ

1.4 ประกอบอาชีพสุจริตด้วยกำลังกาย สติปัญญา ความเพียรพยายาม ความสามารถ และฝีมือด้วยความเพียรพยายามและตั้งใจ โดย ประกอบอาชีพที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อเวรภัยหรือความเดือดร้อนเสียหายแก่สังคม ไม่ทำลายคุณค่าของชีวิตและไม่เสื่อมเสียคุณภาพชีวิต แต่ทำให้ชีวิตของผู้ประกอบอาชีพนั้นมีคุณค่าน่าภาคภูมิใจ เป็นอาชีพที่ช่วยแก้ไขปัญหา หรือสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมในทางใดทางหนึ่ง หรือเป็นอาชีพ ที่ช่วยให้ผู้ทำได้พัฒนาชีวิตของตนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ทั้งในด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญาส่วนตัวซึ่งยังไม่อาจหาซื้อได้ ต้องปฏิบัติตัวและทำหน้าที่ของตนให้สมกับการที่จะได้ของกินของใช้นั้นมาเสพบริโภค

2. คุณสมบัติของผู้มีสมาธิ มี 3 ประการ ได้แก่

2.1 มีจิตใจที่ตั้งงาม คือ มีความเมตตา เป็นมิตร มีความกรุณา สงสาร มีความยินดี กับผู้ที่ประสบความสำเร็จ พร้อมทั้งจะส่งเสริมสนับสนุนผู้ที่ประสบความสำเร็จ ในการทำสิ่งที่ตั้งงาม วางตัววางใจเป็นกลาง เพื่อ รักษาธรรม มีน้ำใจ เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว มีความกตัญญู กตเวทิตา รู้จักคุณค่าแห่งการกระทำของผู้อื่นและแสดงออกให้เห็นถึงการรู้คุณค่านั้น มีความละเอียด ต่อการทำความชั่ว เกรงกลัวต่อบาป และการทุจริต มีความเคารพ ใส่ใจ รู้จักให้ความสำคัญอย่าง ถูกต้องเหมาะสมและมีความอ่อนโยน สุภาพ นุ่มนวล

2.2 มีจิตใจที่เข้มแข็ง หนักแน่น มั่นคง แก่กล้า สามารถทำกิจ หน้าที่ ได้ผลดี มีความใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์ และใฝ่ที่จะทำสิ่งที่ตั้งงามให้สำเร็จ มีความเพียร รับผิดชอบ ไม่ทอดทิ้ง กิจหน้าที่ มีความขยัน อดทน เข้มแข็ง หนักแน่น มั่นคง มีสติ มีสมาธิแน่วแน่มั่นกับสิ่งที่ต้องกระทำอยู่

2.3 มีความสุขและมีสุขภาพจิตที่ดี คือ มีความร่าเริง เบิกบาน แจ่มใส มีความ อิ่มใจ ปลาบปลื้มใจ ผ่อนคลายใจ ไม่เครียด มีความสุข สบายใจ มีความสงบ ปราศจากความ เรา่ร้อนกระวนกระวาย มีความปลอดภัย ภูมิคุ้มกันมั่นคงปลอดภัย ไร้กังวล มีเสรีภาพ มีใจเป็น อิสระ ผ่องใส ไม่มีความเศร้าหมอง

3. คุณสมบัติของผู้มีปัญญา มี 3 ประการ คือ

3.1 มีความรู้ความเข้าใจในข้อมูลความรู้ รวมทั้งศิลปวิทยาการต่างๆ คือ สามารถเข้าถึงเนื้อหาความหมายได้ถูกต้องชัดเจน สามารถรับรู้ เรียนรู้ได้อย่างถูกต้องตามเป็นจริง ตรงตามสภาวะของสิ่งนั้นๆ สามารถจับสาระของความรู้หรือเรื่องราวต่างๆ สามารถสื่อสาร ถ่ายทอด ความรู้ ความเข้าใจและความต้องการของตนให้ผู้อื่นรู้เห็นตามได้ คิดและวินิจฉัยได้อย่างถูกต้อง ชัดเจนและเที่ยงตรง รู้จักแยกแยะวิเคราะห์ วิจัย สืบสาวเหตุปัจจัยของเรื่องราวต่างๆ ที่จะทำให้ สามารถแก้ปัญหา และทำการสร้างสรรค์ต่างๆได้ สามารถดำเนินการ หรือบริหารจัดการกิจการต่างๆ ให้สำเร็จตามความมุ่งหมาย สามารถเชื่อมสัมพันธ์ประสบการณ์ข้อมูลและองค์ความรู้ต่างๆ โยงเข้ามา ประสานเป็นภาพองค์รวมที่ชัดเจน หรือโยงออกไปสู่ความหยั่งรู้ หยั่งเห็นใหม่ๆ ได้

3.2 ดำเนินชีวิตเข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องตั้งงาม โดยมีความรู้ ความเข้าใจในระบบแห่ง ความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลายที่อิงอาศัย สืบเนื่องส่งผลต่อกันตามเหตุปัจจัย มองเห็นภาวะ กระบวนการที่ชีวิต สังคมโลกมีความเป็นมาและจะเป็นไปตามกระแสแห่งเจตจำนง เหตุปัจจัยที่ ประกอบสร้างสม จัดสรรและมีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยอื่นทั้งหลาย

3.3 บรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตที่ตั้งงาม โดยมีความรู้ เข้าใจในความจริงของสังขาร คือ โลกและชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเป็นไปตามกฎธรรมชาติ ทำจิตใจให้หลุดพ้นเป็นอิสระได้โดยสมบูรณ์และมีชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

กระทรวงศึกษาธิการ (2548, น. 12-13) ได้ระบุว่า การพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขา จะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนา 4 ด้าน คือ ด้านกาย (กายภาพ) ศีล (สังคม) สมบัติ ปัญญา คือ กิเลสอยู่ ดู เป็น ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข ซึ่งรวมเรียกว่าภาวนา 4 โดยแต่ละด้านมีรายละเอียด ดังนี้

1. ด้านกาย นักเรียนบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม ได้คุณค่าแท้ ดูแลร่างกายและแต่งกายสะอาด เรียบร้อย ดำเนินชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม

2. ด้านศีล นักเรียนมีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา สามารถพึ่งตนเองได้หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต

3. ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) นักเรียนมีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนบุญคุณ มีจิตใจเมตตา กรุณา (เอื้อเฟื้อแบ่งปัน) ต่อกัน ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ อดทน ขยันหมั่นเพียร มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริง เบิกบาน

4. ด้านปัญญา นักเรียนมีศรัทธาและความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย รู้บาป บุญคุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาแสวงหาความจริง และใฝ่สร้างสรรค์พัฒนางานอยู่เสมอ รู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิตและการทำงานได้ด้วยสติปัญญา

เมื่อผู้เรียนเข้าใจและสามารถปฏิบัติตนได้ตามหลักไตรสิกขา คือ มีศีล มีสมบัติ และมีปัญญา โดยวัดจากการเกิดภาวนา 4 ทั้ง 4 ด้าน ซึ่งถือว่าเป็นคุณลักษณะของผู้มีวินัยนักเรียนตามแนวทางโรงเรียนวิสุทธิคุณ คือ สามารถดำรงตนเป็นอย่างดีในเรื่องการ กิเลส อยู่ ดู พัง เป็น และสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข

2.4 ความมุ่งหมายของการสร้างวินัยแก่นักเรียน

นักวิชาการได้กล่าวถึง การสร้างวินัยให้นักเรียนไว้หลายประการ ดังได้รวบรวมมาดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, น. 94-95) กล่าวว่า วินัย เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็น สำหรับนักเรียนเพราะ “วินัย” เป็นคุณสมบัติที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ประพฤติดีและเป็นคุณสมบัติพื้นฐานในการดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต วินัยจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพราะวินัยจะเป็นสิ่งที่คอยป้องกันไม่ให้เกิดการรบกวนยุ่งจากสิ่งภายนอก การพัฒนาวินัยนักเรียน สถานศึกษาต่างๆ ถือเป็นหน่วยงานที่สำคัญที่สุด เพราะจะช่วยสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศชาติ โดยการมุ่งพัฒนานักเรียนให้มีความสมดุล ทั้งด้านปัญญา จิตใจ และสังคม เป็นผู้รู้จักคิดวิเคราะห์ ใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์ มีความคิดรวบยอด รักการเรียนรู้ รู้วิธีการแก้ปัญหา และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีเจตคติที่ดี มีวินัย มีความรับผิดชอบ และมีทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาตนเอง รู้จักพัฒนาอาชีพ และพัฒนาสังคมดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

วิชย วงษ์ใหญ่ (2542, น. 6) ได้กล่าวสนับสนุนว่า โรงเรียนยังมีหน้าที่สำคัญในการปลูกฝังแนวทางปฏิบัติให้นักเรียน ให้มีการปรับตัวที่ดี ดูแลป้องกันและควบคุมแก้ไขพฤติกรรม

ที่เป็นปัญหาสำคัญของนักเรียน ซึ่งจะช่วยให้อาจลดปัญหาพฤติกรรมในด้านความประพฤติของนักเรียนได้ กฎ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ ตลอดจนวินัยในโรงเรียนได้กำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริม และพัฒนาบุคลิกภาพที่ดีของนักเรียนให้ควบคุมตนเอง และปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ กติกาของสังคมได้อย่างเหมาะสม เพื่อประโยชน์สุข ของตนเองและส่วนรวม

สมบุรณ์ สิงห์คำป้อง (2542, น. 2) กล่าวว่า โรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศ ได้ดำเนินการ ตามนโยบายของรัฐบาล โดยการปฏิบัติกิจกรรมเสริมสร้างวินัยนักเรียนให้นักเรียนมีวินัยในตนเองอย่างต่อเนื่อง และจะต้องดำเนินการอย่างจริงจัง เพราะวินัยคือ กรอบที่คอยควบคุมให้อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมหรือสังคมต้องการ

กาญจนา ศรีภาพสินธุ์ (2544, น. 7) กล่าวว่า การปลูกฝังและเสริมสร้างวินัยให้แก่คนในชาติถือเป็นภารกิจสำคัญ เนื่องจากในปัจจุบันนี้เกิดปัญหาด้านวินัยนักเรียนในทุกกระดาน การศึกษา ตั้งแต่เรื่องเล็กน้อยไปจนถึงเรื่องใหญ่ที่น่าห่วงและน่าตกใจ

นอกจากนี้ เวอร์เบิล (Verble, 1985, อ้างถึงใน กัลยา สุวรรณรอด, 2537 น. 11) ยังกล่าวว่า การปลูกฝังและเสริมสร้าง ความมีวินัยให้แก่คนในชาตินั้น ควรเริ่มต้นที่เยาวชนซึ่งเป็นนักเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลขึ้นไป ด้วยการฝึกอบรมจนเกิดเป็นนิสัยและนำเอาระเบียบวินัยที่ได้ฝึกฝนไว้นั้น ออกไปปฏิบัติจริงในชุมชน ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนและโรงเรียนแล้ว ยังมีส่วนช่วยชักนำประชาชนให้ประพฤติปฏิบัติตามทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เมื่อเป็นเช่นนี้ ครูจึงเป็นบุคคลสำคัญในการปลูกฝังอบรมนักเรียนให้มีความรู้ ทักษะ จนเกิดเป็นนิสัยและมีเจตคติที่ดี ซึ่งครูต้องมีเทคนิคในการเลือกการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมีการเตรียมการให้พร้อมทั้งมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง

สรุป การเสริมสร้างวินัยแก่นักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ จึงมีความมุ่งหมายให้นักเรียนมี ศีล สมาธิ ปัญญา ตามหลักไตรสิกขา โดยการมุ่งพัฒนานักเรียนให้มีความสมดุล ทั้งด้านปัญญา จิตใจ และสังคม เป็นผู้รู้จักคิดวิเคราะห์ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ปฏิบัติตามกฎหมายของโรงเรียน รู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม

2.5 การสร้างวินัยนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553, น. 9-10) มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพอย่างรอบด้าน เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข โดยกิจกรรมนี้มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนใช้องค์ความรู้ ทักษะ และเจตคติจากการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียนมาปฏิบัติกิจกรรมเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ ได้แก่ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิต และ การใช้เทคโนโลยี ซึ่งจะส่งผลในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะ เกิดทักษะการทำงาน และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต, 2543, น. 18-27) ได้เสนอแนวทางในการเสริมสร้างวินัย ไว้ดังนี้

1. การสร้างวินัยด้วยการทำให้เป็นพฤติกรรมเคยชิน

การทำให้เป็นพฤติกรรมที่เคยชิน ถือเป็นวิธีฝึกวินัยที่ดีที่สุดโดยใช้ธรรมชาติของมนุษย์ คือใช้ธรรมชาติของมนุษย์มาเป็นเครื่องช่วย คือทำให้เป็นไปตามธรรมชาติ หรือสอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์ที่ดำเนินชีวิตโดยทั่วไปปฏิบัติตนกันตามความเคยชิน พระธรรมปิฎก เสนอให้ความเคยชินให้เป็นประโยชน์ในการฝึกขั้นแรก คือฝึกให้เป็นพฤติกรรมเคยชิน โดยถือว่าต้องสร้างวินัยให้เป็นพฤติกรรมเคยชินที่ดี จึงเอาพฤติกรรมเคยชินมาเป็นพื้นฐาน เป็นวิธีการเบื้องต้นในการสร้างวินัย โดยการทำให้เกิดพฤติกรรมเคยชินที่ดี หลักการนี้ใช้ได้ดีกับเด็กๆ เพราะตัวแบบมาจากพ่อแม่ ถ้าพ่อแม่มีวินัยดีก็มีหวังว่าลูกจะมีวินัยดีด้วย สรุปก็คือการมีตัวอย่างที่ดีนั่นเอง

2. การใช้วินัยที่ลงตัวแล้วคือวัฒนธรรมมาช่วย

วัฒนธรรมในสังคมและชุมชนเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่สร้างวินัยแบบพฤติกรรมเคยชินได้ ตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมการเข้าแถวเมื่อพ่อแม่พาเด็กไปในสถานที่ที่ต้องให้บริการแก่คนจำนวนมาก พ่อแม่ไปเข้าแถวรอคิว เด็กก็ไปเข้าแถวด้วย ทำให้เรียนรู้วัฒนธรรมและการปฏิบัติตนในสังคม ต่อจากนั้นเด็กก็จะเข้าแถวรอคิวเอง โดยไม่ต้องตั้งใจฝึก ไม่ต้องไปสอน วัฒนธรรมเข้าแถวก็มีมาเองจากการถ่ายทอดตามความเคยชิน นี่คือนิสัยที่กลายเป็นวิถีชีวิตเพราะฉะนั้นสำหรับพฤติกรรมเคยชิน อาจกล่าวได้ว่า บรรยาการและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวช่วยให้เกิดวินัยที่ดีได้

3. การสร้างวินัยให้ได้ผลด้วยระบบสัมพันธ์ขององค์รวม

การฝึกวินัยนั้น จะได้ผลดีต้องอาศัยระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ 3 ส่วนที่เกี่ยวข้องมาบูรณาการกัน คือด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญาประสานไปด้วยกัน ทำให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์ แล้วสิ่งที่ฝึกนั้นก็กลายเป็นชีวิตจริงของเขา ฉะนั้นเวลาเราฝึกทำอะไรอย่างหนึ่งจึงต้องดูทั้งสามด้าน คือ

3.1 ด้านพฤติกรรม ถ้าเขามีพฤติกรรมที่ดีด้วยความเคยชินก็ดีแล้ว

3.2 ด้านจิตใจ ถ้าเขามีความพึงพอใจ หรือมีความสุขในการทำพฤติกรรมนั้น พฤติกรรมนั้นจะมั่นคงยิ่งขึ้น

3.3 ด้านปัญญา ถ้าเขามีความรู้เข้าใจเหตุผล มองเห็นคุณค่า มองเห็นประโยชน์ของการกระทำหรือพฤติกรรมนั้น ความรู้ความเข้าใจนั้น ก็จะมาหนุนองค์ประกอบฝ่ายจิตใจ ทำให้เขายิ่งมีความพึงพอใจ และความสุข ในการปฏิบัติตามพฤติกรรมนั้นยิ่งขึ้นไป ฉะนั้นองค์ประกอบสามส่วนนี้จึงเสริมซึ่งกันและกันพฤติกรรม สภาพจิตใจ และปัญญา สามอย่างนี้จะต้องพัฒนาด้วยกัน คือต้องมีทั้ง ศีล สมาธิ ปัญญา จะต้องฝึกวินัยให้ได้องค์ประกอบสัมพันธ์กันพร้อมทั้ง 3 ด้าน

นอกจากนี้ยังมีการสร้างวินัยโดยใช้ปัจจัยอื่นช่วย เช่น กัลยาณมิตร ความเป็นกัลยาณมิตร เป็นตัวเสริมในการสร้างวินัยจากพฤติกรรมที่เคยชินได้โดยทำหน้าที่หนุนองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน คือ เป็นต้นแบบที่ดีของพฤติกรรม (ศีล) มีความรัก ทำให้เกิดความอบอุ่น มีความเป็นกันเอง พร้อมศรัทธาและความสุข (จิตใจ) กัลยาณมิตรที่รู้เหตุผล สามารถบอกได้ว่าทำอย่างนั้นแล้วมีผลอย่างไร ทำให้เด็กเข้าใจเหตุผลและเห็นคุณค่าในสิ่งที่ทำ (ปัญญา)

4. การสร้างวินัยด้วยแรงหนุนของสภาพจิตใจ คือ การเอาปัจจัยด้านจิตใจตั้งเป็นอุดมคติในจิตใจ ทำให้ใจมีความฝึกลงมั่งน้อมอย่างแรง ก็ทำให้คนปฏิบัติตามวินัยได้ แต่พระธรรมปิฎกให้ทัศนะว่า วินัยแบบนี้อาจจะทำให้เลยเถิด จะก่อให้เกิดปัญหาในระหว่างมนุษย์ คือรักษากลุ่มของตัวเองได้ แต่ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งกับกลุ่มอื่น ดังนั้นวิธีนี้ท่านจึงไม่สนับสนุน หากจะนำมาใช้ก็ต้องใช้อย่างระวัง

5. การสร้างวินัยโดยใช้กฎเกณฑ์บังคับ คือ การสร้างวินัยโดยใช้กฎหมายหรือกฎเกณฑ์บังคับควบคุม โดยมีการลงโทษ พระธรรมปิฎกเห็นว่า วิธีนี้ก็สร้างวินัยได้แต่เป็นวิธีที่ไม่ดีและไม่ถูกต้อง ไม่เข้ากับหลักการของธรรม คือไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของกฎธรรมชาติ ทำให้สังคมเกิดความปั่นป่วน การเสริมสร้างวินัยก็ไม่ได้ผลอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม พระธรรมปิฎกเชื่อว่าการใช้กฎเกณฑ์ข้อบังคับนี้อาจได้ผล หากกฎเกณฑ์นั้นไม่บีบบังคับรุนแรงเกินไป และมีช่วงเวลายาวนานพอที่จะให้คนผ่านสู่ความเคยชินจนเขาไม่รู้ตัว กลายเป็นวินัยพื้นฐานที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ไม่รู้สึกสำนึกว่าเป็นการฝึก แต่เข้าใจมองเห็นเหตุผลและประโยชน์ของการปฏิบัติตามกฎข้อบังคับนั้นๆ ความรู้ความเข้าใจ และจิตสำนึกในการฝึกนี้ จะทำให้เขาเกิดความพึงพอใจ หรือความเต็มใจขึ้นมาในระดับหนึ่งที่จะทำตาม

กระทรวงศึกษาธิการ (2552,น.3-7) เสนอวิธีการสร้างวินัย โดยมุ่งพัฒนาพฤติกรรมหรือการมีความประพฤติที่เหมาะสมด้วยวิธีการ ดังนี้

1. ให้ทางเลือกในเชิงบวกแก่เด็ก
2. แสดงการรับรู้หรือให้รางวัล/ความชื่นชมต่อพฤติกรรมที่พึงประสงค์
3. พูดคุยตกลงกันถึงกฎระเบียบเพื่อให้เด็กปฏิบัติตาม
4. ให้แนวทางที่หนักแน่นมั่นคงและเสมอต้นเสมอปลาย
5. เคารพศักดิ์ศรีและมองเด็กในด้านบวก
6. ปราศจากความรุนแรงทั้งทางวาจาและการกระทำ
7. มีการให้ผลกระทบทที่เป็นเหตุผลและเกี่ยวข้องโดยตรงกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็ก

8. ให้โอกาสเด็กแสดงความเสียใจและทำอะไรบางอย่างเพื่อทดแทน หรือชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดของตนเอง

9. การเข้าใจระดับความสามารถ ความจำเป็น สถานการณ์แวดล้อมและระดับพัฒนาการเฉพาะตัวของเด็กแต่ละคน

10. ปลุกฝังการมีวินัยในตนเอง

การดำเนินการสร้างวินัยทั้ง 10 วิธี ดังกล่าวกระทรวงศึกษาธิการได้เสนอหลัก 7 ประการในการสร้างวินัยเชิงบวก ดังนี้

1. เคารพศักดิ์ศรีของเด็ก
2. พยายามพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ การมีวินัยในตนเอง และบุคลิกลักษณะที่ดี
3. พยายามให้เด็กมีส่วนร่วมมากที่สุด
4. คำนึงถึงความต้องการทางพัฒนาการและคุณภาพชีวิตของเด็ก

5. คำนึงถึงแรงจูงใจและโลกทัศน์ของเด็ก
6. พยายามให้เกิดความยุติธรรม เท่าเทียมกัน และไม่เลือกปฏิบัติ
7. เสริมสร้างความสามัคคีกลมเกลียวในกลุ่ม

นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการยังได้เสนอแนะกระบวนการสร้างวินัยเชิงบวก 4 ขั้นตอน ที่แสดงให้เห็นการรับรู้และให้รางวัลพฤติกรรมที่พึงปรารถนาในลักษณะต่อไปนี้

1. มีการบรรยายถึงพฤติกรรมที่เหมาะสม
2. มีการให้เหตุผลที่ชัดเจน
3. ขอให้นักเรียนแสดงอาการรับรู้
4. มีการให้รางวัลหรือแสดงความชื่นชมต่อพฤติกรรมที่เหมาะสม

สุรางค์ จันทน์เอม (2524, น. 23) ได้กล่าวถึงหลักการสร้างวินัยที่สำคัญมี 4 ประการ

คือ

1. เด็กจะต้องประพடுத்தในสิ่งที่ดีและขจัดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา
2. เด็กจะต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจกับการกระทำดีและความพึงพอใจกับการกระทำไม่ดี นั่นคือให้เด็กพอใจที่จะปฏิบัติในสิ่งที่ดีควรหลีกเลี่ยงการปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ควร

3. เด็กจะต้องกระทำความดีจนกระทั่งเกิดความเคยชิน หรือเกิดเป็นนิสัยโดยไม่ต้องมีใครแนะนำ

4. เด็กจะต้องเรียนรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ดี ไม่พึงปรารถนาของสังคม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540, น. 21) ให้แนวคิดในการสร้างวินัยไว้ 5 ประการ คือ

1. การกระทำให้เกิดพฤติกรรมเคยชิน โดยให้บุคคลรู้เห็น และประพடுத்தพฤติกรรมที่ดี เพื่อเป็นพื้นฐาน ปฏิบัติต่อเนื่องจนเกิดเป็นพฤติกรรมเคยชินที่ดี

2. การใช้วัฒนธรรมในสังคม เป็นแนวปฏิบัติผสมผสานกับหลักการทำให้เป็นพฤติกรรมเคยชิน เช่น การทำความเคารพด้วยการไหว้เมื่อพบผู้ใหญ่เป็นสิ่งที่เด็กทำได้โดยง่าย แต่การเข้าแถวไม่ใช้วัฒนธรรมไทย เด็กไม่เห็นแบบอย่างที่ดีเสมอ ดังเช่น การไหว้ของไทย ดังนั้นการไหว้จึงง่ายต่อการปฏิบัติมากกว่าการเข้าแถว

3. การใช้ข้อควรระวัง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจพฤติกรรม และสติปัญญาซึ่งเป็นหลักการทางการศึกษา และหลักการพัฒนาจริยธรรม คือ มีความเข้าใจในความสำคัญของสิ่งที่จะกระทำที่มีความพอใจ และยอมรับในสิ่งที่จะกระทำ ยอมรับไปสู่ความพร้อมในการกระทำ

4. การใช้แรงหนุนสภาพจิต เป็นการตั้งความมุ่งมั่น หรืออุดมการณ์และพยายามปฏิบัติตามเป้าหมายที่มุ่งมั่นไว้ ซึ่งอาจทำให้เกิดการเปรียบเทียบแม้ความภาคภูมิใจในผลการปฏิบัติหากใช้มากเกินไปจะกลายเป็นดูถูกดูหมิ่นผู้อื่น อันเกิดจากการเปรียบเทียบ และพึงพากำลังใจจากภายนอก

5. การใช้กฎเกณฑ์บังคับ เป็นวิธีหนึ่งทำให้เกิดวินัยได้ชั่วระยะหนึ่ง เมื่อไม่มีผู้ใดควบคุมวินัยก็จะหายไป จึงเป็นวิธีที่ไม่ถูกต้อง

จากที่กล่าวมาข้างต้นนักวิชาการมีความเห็นพ้องกันว่า แนวทางในการเสริมสร้างวินัยนักเรียน ควรมีการทำให้เกิดพฤติกรรมเคยชิน มีการใช้วัฒนธรรมในสังคมเป็นแนวปฏิบัติแบบองค์รวม เน้นความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจ พฤติกรรม และสติปัญญา มีการใช้แรงหนุนสภาพจิต และไม่ควรใช้กฎเกณฑ์บังคับ เนื่องจากทำให้เกิดพฤติกรรมการมีวินัยที่ไม่ถาวร และควรมีการประชาสัมพันธ์ให้เห็นความสำคัญของระเบียบวินัยซึ่งจะเป็นการช่วยให้เด็กพัฒนาวินัยในตนเองได้ต่อไป

3. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียน

การนำเสนอแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียน ผู้วิจัยได้นำเสนอเรียงตามลำดับหัวข้อ คือ ความหมายของบทบาทและบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 ความหมายของบทบาท

ประยงค์ เนาวบุตร (2547, น. 100) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง ลักษณะของพฤติกรรมที่สังคมมีความคาดหวังว่า สถาบันหรือบุคคลพึงแสดงออกให้เหมาะสมกับสถานภาพตำแหน่งหรือหน้าที่

นิคม พันธุ์คำ (2548, น. 10) ให้ความหมายว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลที่เกิดขึ้นตามตำแหน่งหน้าที่ และสถานภาพซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม มีการวางระเบียบไว้ชัดเจน หากสถานภาพเปลี่ยนแปลงไป บทบาทก็จะเปลี่ยนตามด้วย

ทองอินทร์ วงศ์โสธร (2550, น. 191) อธิบายว่า บทบาทเป็นตำแหน่งหน้าที่ในสถาบันที่ผู้สวมบทบาทจะต้องกระทำโดยมีทั้งสิทธิและหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ บทบาทแต่ละบทบาทมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ในสถาบันนั้นๆ

บลูม และเซลนิก (Bloom and Selznik, 1977, น. 34-35) ได้อธิบายคำว่า “บทบาท” ไว้ดังนี้

1. บทบาทที่กำหนดไว้หรือบทบาทในอุดมคติ เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่ง
2. บทบาทที่ควรกระทำ เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่า ควรจะกระทำหน้าที่ของตำแหน่ง โดยอาจจะไม่ตรงกับบทบาทในอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล
3. บทบาทที่กระทำจริง เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำไปจริง ตามความเชื่อความคาดหวัง ตลอดจนความกดดัน และโอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคม ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แนวคิดในเรื่องฐานะตำแหน่ง และบทบาท ของฐานะตำแหน่งนั้น

โคเฮน (Cohen, 1979, pp. 35-36) ได้ให้ความหมายของคำว่า “บทบาท” ไว้ว่า หมายถึง พฤติกรรมที่ถูกคาดหวังโดยผู้อื่น สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งนั้นจะต้องปฏิบัติ เป็นบทบาทที่ถูกกำหนด ถึงแม้ว่าบุคคลบางบุคคลจะไม่ได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทที่คาดหวังโดยผู้อื่น แต่เรายังคงยอมรับว่าบุคคลจะต้องปฏิบัติตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้ และส่วนบทบาทที่ปฏิบัติจริงเป็นวิธีการที่บุคคลได้แสดงหรือปฏิบัติออกมาจริงตามตำแหน่งของเขา ส่วนความไม่ตรงกันของบทบาทที่ถูกกำหนดกับบทบาทที่ถูกปฏิบัติจริงนั้นอาจมีสาเหตุมาจาก

1. บุคคลขาดความเข้าใจในบทบาทที่ต้องการมีส่วนร่วม
2. บุคคลไม่เห็นด้วย หรือไม่ลงรอยกับบทบาทที่ถูกกำหนด
3. บุคคลไม่มีความสามารถที่จะแสดงบทบาทนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป บทบาท หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกตามตำแหน่งหน้าที่ที่บุคคลและสังคมคาดหวัง โดยทั่วไปบทบาทจะต้องมาพร้อมกับหน้าที่และตำแหน่ง บทบาทจะกำหนดความรับผิดชอบของงานต่างๆ ที่ปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยให้บุคคลแสดงออกพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพ

3.2 บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธในการเสริมสร้างวินัยนักเรียน

3.2.1 บทบาทของผู้บริหาร ตามกระบวนการบริหาร

แนวทางปฏิบัติงานในปัจจุบันเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ นิยมใช้หลักการของวงจรการบริหารงานคุณภาพ (PDCA) ตามแนวคิดของเดมिंग ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดของเดมिंगและนักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ได้กล่าวถึงวงจรคุณภาพ (PDCA) ไว้ ดังนี้

เดมिंग (Deming, อ้างถึงใน จำรัส นองมาก, 2545, น. 113-114) กล่าวว่า วงจรคุณภาพ (PDCA) เป็นกระบวนการจัดการอย่างมีคุณภาพและดำเนินการต่อเนื่องเพื่อให้เกิดผลผลิตและบริการที่มีคุณภาพประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

P – Plan คือ กำหนดสาเหตุของปัญหา จากนั้นวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงหรือทดสอบเพื่อการปรับปรุงให้ดีขึ้น

D – Do คือ การปฏิบัติตามแผนหรือทดลองปฏิบัติเป็นการนำร่องในส่วนย่อย

C – Check คือ ตรวจสอบเพื่อทราบว่าบรรลุผลตามแผนหรือหากมีสิ่งใดที่ผิดพลาดหรือได้เรียนรู้อะไรมาบ้าง

A – Act คือ ยอมรับการเปลี่ยนแปลง หากบรรลุผลเป็นที่น่าพอใจหรือหากผลการปฏิบัติไม่เป็นไปตามแผน ให้ทำซ้ำวงจรโดยใช้การเรียนรู้จากการกระทำในวงจรที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว แม้ว่าวงจรคุณภาพจะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องแต่สามารถเริ่มต้นจากขั้นตอนใดก็ได้ขึ้นอยู่กับปัญหาและขั้นตอนการทำงานหรือจะเริ่มจากการตรวจสอบสภาพความต้องการเปรียบเทียบกับสภาพที่เป็นจริงจะทำให้ได้ข้อสรุปว่าจะต้องดำเนินการอย่างไรในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนไปตามเป้าหมายที่วางไว้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545, น. 12-13) ได้เสนอกระบวนการบริหารงานอย่างมีคุณภาพหรือวงจรคุณภาพ (PDCA) เป็นระบบที่ผสมผสานอยู่ในกระบวนการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน โดยมีขั้นตอนตามแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. การเตรียมการ ประกอบด้วย การดำเนินเกี่ยวกับสิ่งต่อไปนี้
  - 1.1 การเตรียมความพร้อมของบุคลากร
  - 1.2 การแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงาน

2. การดำเนินการ ประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การดำเนินการตามแผน การตรวจสอบประเมินผล และการพัฒนาปรับปรุง โดยมีรายละเอียดแต่ละขั้นตอน ดังนี้

2.1 การวางแผน (P) การวางแผนเป็นการคิดเตรียมการไว้ล่วงหน้าเพื่อจะทำงานให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ในการวางแผนจะต้องมีการกำหนดเป้าหมาย แนวทางการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบงาน ระยะเวลา และทรัพยากรที่จะต้องใช้ เพื่อทำงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการ และควรวางแผนการประเมินผลตามปกติในชีวิตประจำวันของผู้บริหาร ครูและผู้เรียน

2.2 การปฏิบัติตามแผน (D)

เมื่อสถานศึกษาได้วางแผนการปฏิบัติงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว บุคลากรทุกฝ่ายร่วมกันดำเนินการตามแผนที่จัดทำไว้ โดยผู้บริหารโรงเรียนควรส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนทำงานอย่างมีความสุข จัดสิ่งอำนวยความสะดวก สนับสนุนทรัพยากร เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กำกับ ติดตาม (monitoring) ทั้งระดับรายบุคคล รายกลุ่ม รายหมวด ฝ่าย เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้มีการดำเนินงานตามแผนและให้การนิเทศ เพื่อให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารอาจให้การนิเทศเอง หรือเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญแต่ละด้านมาทำงานนิเทศ หรือส่งบุคลากรไปฝึกอบรม

2.3 การตรวจสอบประเมินผล (C)

การประเมินผล เป็นกลไกสำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลย้อนกลับ ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานที่ผ่านมาว่าบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้เพียงใด ต้องปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใด ในระหว่างที่สถานศึกษาดำเนินการตามแผนปฏิบัติการควรมีการตรวจสอบประเมินผลเป็นระยะๆ เพื่อพิจารณาว่า การดำเนินการเป็นไปในทิศทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายหรือมาตรฐาน และตัวบ่งชี้ที่กำหนดในแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการหรือไม่ และเมื่อสิ้นภาคเรียนหรือสิ้นปีการศึกษาจะต้องมีการประเมินสรุปรวม เพื่อนำผลมาพิจารณาแก้ไข ปรับปรุงการดำเนินการในระยะต่อไป

2.4 การนำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน (A)

เมื่อบุคลากรแต่ละฝ่ายมีการประเมินผลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ส่งผลให้กับคณะกรรมการที่รับผิดชอบ รวบรวมผลการประเมินมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แปลผลในภาพรวม แล้วนำเสนอผลการประเมินต่อผู้เกี่ยวข้อง เช่น ครูประจำชั้น ครูประจำวิชา หัวหน้าหมวด ผู้บริหาร เพื่อนำผลไปใช้ในการพัฒนางานและการเผยแพร่ผลการประเมินต่อไป เพื่อให้บุคลากรสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนปรับปรุงการปฏิบัติงาน รวมทั้งจัดทำข้อมูลสารสนเทศเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ

3.2.2 บทบาทของผู้บริหารตามรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธนั้น กระทรวงศึกษาธิการ (2546, น.17 – 22) ได้เสนอขั้นตอนการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อให้ผู้บริหารใช้เป็นแนวทางกำหนดบทบาทของตนในการเสริมสร้างวินัยนักเรียนในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ

1.1 การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตร ในการพัฒนาวิถียุทธนี้ ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ปฏิบัติ ปฏิบัติชอบมีศรัทธาและความรู้ชัดเจนในหลักพุทธธรรม ถ้าเป็นคฤหัสถ์ควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น

1.2 การเตรียมบุคลากร ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่เกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธาและฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถียุทธด้วยปัญญาเข้าใจทิศทางการพัฒนาร่วมกัน สามารถดำเนินการได้หลากหลายวิธี เช่น การประชุมชี้แจง การสัมมนา การประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย การร่วมกันศึกษาดูงาน เป็นต้น

1.3 การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น หรือวิสัยทัศน์ และแผนงานที่ชัดเจน ทั้งแผนระยะยาวและแผนปฏิบัติการรายปี ที่ผู้เกี่ยวข้องเห็นพ้องกันในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถียุทธ

2. การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่างๆ ของการพัฒนาผู้เรียน ด้านสภาพทางกายภาพและองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อันจะนำสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาธรรม 4 ประการ คือ

2.1 การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี (สัปปุริสสังเสวะ)

2.2 การใส่ใจศึกษาเล่าเรียน โดยมีฐานของหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี (สัทธัมมมัสสวนะ)

2.3 การมีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธี โดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม (โยนิโสมานสิการ)

2.4 ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม หรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสม (ธัมมานุธัมมปฏิบัติ)

3. การดำเนินการพัฒนาระบบไตรสิกขา จุดเน้น คือ พัฒนานักเรียนตามระบบไตรสิกขาบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่างๆ ที่ส่งเสริม การกิน อยู่ ดู ฟังให้เป็น ที่จะนำไปสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ โดยสถานศึกษาจะต้องพัฒนาบุคลากร คือ ครูและผู้บริหารจะต้องได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาด้วย

4. การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญ ซึ่งปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ คือการดูแลและสนับสนุนที่เหมาะสม ควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตร กิจกรรมที่สำคัญของขั้นตอนนี้ คือ การนิเทศติดตามงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษา และชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ การสนับสนุน ทั้งทรัพยากร ข้อมูล และการประเมินผลระหว่างดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง หรือเป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสมต่อไป

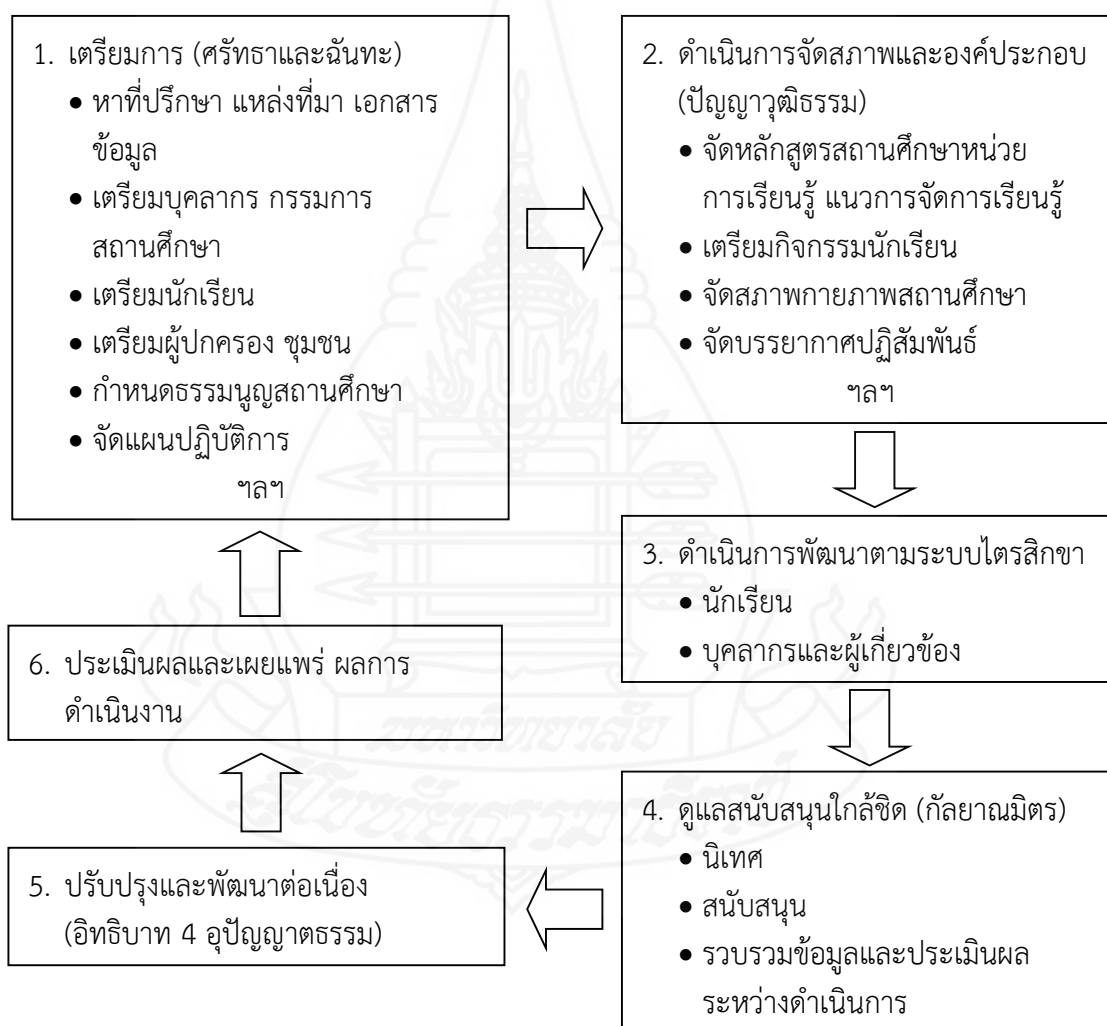
5. การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้นๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนาให้เป็นไปอย่างชัดเจน

ต่อเนื่อง คือการมีอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และอุปยัญชาตธรรม 2 (ความไม่สันโดษในกุศลธรรม และความไม่ระย่อในการพากเพียร) เป็นต้น

6. การประเมินผลและการเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่ จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่งๆ อาจเป็น 1 ปี หรือ 3 ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม ในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ใช้ข้อมูลที่ชัดเจน สามารถนำไปสู่การเผยแพร่ สรุป รายงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบผลการดำเนินงานนั้นๆ และนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่นๆ ต่อไป

จากขั้นตอนการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธสามารถสรุปดังแผนภาพ

ด้านล่าง

ภาพที่ 2.3 ขั้นตอนการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

ที่มา: กระทรวงศึกษาธิการ (2546, น. 18)

จากการศึกษาบทบาทของผู้บริหารตามกระบวนการบริหาร และรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิพุทธ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เนื้อหาและสรุปได้ว่าบทบาทของผู้บริหารในการเสริมสร้างวินัยนักเรียนในโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ หมายถึง พฤติกรรมการปฏิบัติงานของของผู้บริหารในการพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้มีระเบียบวินัยในการดำรงชีวิตตามวิถิพุทธ โดยดำเนินการตามแนวทางการบริหารโรงเรียนวิถิพุทธ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. บทบาทในขั้นเตรียมการ

1.1 ผู้บริหารโรงเรียนกำหนดเป้าหมายจุดเน้น วิสัยทัศน์ พันธกิจ หรือแผนกลยุทธ์ในการเสริมสร้างวินัยนักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธ

1.2 ผู้บริหารโรงเรียนสร้างความตระหนัก และพัฒนาความรู้ ทักษะให้แก่ครูในการสอนนักเรียนให้มีวินัยตามหลักโรงเรียนวิถิพุทธ

1.3 ผู้บริหารโรงเรียนแต่งตั้งบุคลากร ขอความร่วมมือ ผู้ปกครองนักเรียน พระ กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน เพื่อแต่งตั้งเป็นเครือข่ายในการเสริมสร้างวินัยนักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธ

1.4 ผู้บริหารโรงเรียนประชุมชี้แจง การสัมมนาประชาสัมพันธ์ให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทราบถึงความสำคัญในการเสริมสร้างวินัยนักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธ

1.5 ผู้บริหารโรงเรียนเตรียมสื่อเอกสารข้อมูล แหล่งเรียนรู้ ศึกษาดูงานเกี่ยวกับการเสริมสร้างวินัยนักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธ

2. บทบาทในขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาธรรม 4 ประการ คือ

2.1 ผู้บริหารโรงเรียนจัดการด้านสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่และแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา

2.2 ผู้บริหารโรงเรียนจัดหลักสูตรกระบวนการเรียนการสอนให้มีการคิดวิเคราะห์ พิจารณาเหตุผลที่ดี

2.3 ผู้บริหารโรงเรียนจัดให้มีบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่ดีเอื้อต่อการเสริมสร้างวินัยนักเรียน

2.4 ผู้บริหารโรงเรียนจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิตที่เอื้อต่อการเสริมสร้างวินัยนักเรียนให้มีความรู้สามารถนำไปใช้ในชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

3. บทบาทในขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขา

3.1 ผู้บริหารโรงเรียนวางแผนจัดการเรียนรู้ด้วยการบูรณาการหลักไตรสิกขามาใช้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

3.2 ผู้บริหารโรงเรียนส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาเพื่อเสริมสร้างวินัยนักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธ

3.3 ผู้บริหารโรงเรียนส่งเสริมให้มีการเชิญวิทยากรหรือนิมนต์พระมาให้ความรู้และอบรมสั่งสอนนักเรียนเพื่อเสริมสร้างวินัยนักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธ

3.4 ผู้บริหารโรงเรียนส่งเสริมให้มีการเผยแพร่กิจกรรมการเสริมสร้างวินัยนักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธ

4. บทบาทในชั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด

4.1 ผู้บริหารโรงเรียนนิเทศติดตามกิจกรรมการเสริมสร้างวินัยนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธให้ดำเนินงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้

4.2 ผู้บริหารโรงเรียนให้คำปรึกษา และชี้แนะ ช่วยเหลือในการดำเนินงาน เสริมสร้างวินัยนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ

4.3 ผู้บริหารโรงเรียนให้การสนับสนุน งบประมาณ ทรัพยากรในการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธ

4.4 ผู้บริหารโรงเรียนจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินงาน เสริมสร้างวินัยนักเรียน

5. บทบาทในชั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง

5.1 ผู้บริหารโรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียน ครู และผู้ปกครองแสดงความ คิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมเสริมสร้างวินัยนักเรียน

5.2 ผู้บริหารโรงเรียนตรวจสอบข้อมูลและนำคำชี้แนะของนักเรียนครู ผู้ปกครอง และคณะกรรมการมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขการดำเนินการเสริมสร้างวินัยนักเรียน

6. ชั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ

6.1 ผู้บริหารโรงเรียนมอบหมาย แต่งตั้ง คณะทำงานรับผิดชอบโครงการ ประเมินผลการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียน

6.2 ผู้บริหารโรงเรียนจัดให้ทำแฟ้มประวัติและบันทึกการทำความดียกย่อง เชิดชูเกียรตินักเรียนผู้มีวินัย ประพฤติดีเป็นแบบอย่างในการเสริมสร้างวินัยนักเรียน

6.3 ผู้บริหารโรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงออกในการเข้าร่วม กิจกรรมการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียน

6.4 ผู้บริหารโรงเรียนจัดให้มีระบบการแจ้งผลการดำเนินการ เสริมสร้างวินัยนักเรียนให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

4. สภาพการจัดการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 (2546, น. ออนไลน์)

4.1 ที่ตั้ง

จังหวัดกาฬสินธุ์ ตั้งอยู่ตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ห่างจาก กรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ประมาณ 519 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 6,946,746 ตร.กม. หรือ ประมาณ 4,341,716 ไร่ หรือร้อยละ 4.5 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอาณาเขตติดต่อกับ จังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดสกลนคร และ วังสามหมอ จังหวัด อุดรธานี โดยมีลำน้ำพาและห้วยพันชาด เป็นแนวแบ่งเขต

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอนาคู จังหวัดร้อยเอ็ด และ จังหวัดอำเภอมหาสารคาม

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอน้ำแร่ จังหวัดสกลนคร และ อำเภอดงหลวงจังหวัด
มุกดาหาร โดยมีสันปันน้ำของเทือกเขาภูพาน เป็นแนวแบ่ง
เขต

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม โดยมีลำน้ำชี เป็นเส้น
แบ่งเขต และบางส่วนติดต่อกับ จังหวัดขอนแก่น

จังหวัดกาฬสินธุ์ แบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 18 อำเภอ 135 ตำบล
1,555 หมู่บ้าน 222,766 ครัวเรือน การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วน
จังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 23 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 129 แห่ง

4.2 การแบ่งเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์

จังหวัดกาฬสินธุ์แบ่งเขตพื้นที่การศึกษาเป็น 3 เขตพื้นที่การประถมศึกษา และ 1
เขตพื้นที่มัธยมศึกษา มีสถานศึกษารวมทั้งสิ้น 632 แห่ง มีการจัดการศึกษาออกเป็น 2 ระบบ คือ
การศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียน สำหรับการศึกษาในระบบนั้นมีการแบ่ง
เขตพื้นที่การศึกษา ดังนี้

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ประกอบด้วย 183
โรงเรียน ประกอบด้วย อำเภอสามชัย อำเภอดอนจาน อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอร่องคำ อำเภอกมลา
ไสย และอำเภอเมือง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ประกอบด้วย 175
โรงเรียน ประกอบด้วย อำเภอห้วยเม็ก อำเภอหนองกุงศรี อำเภอขามเฒ่า อำเภอฆ้องชัย และ
อำเภอนาคู และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ
ได้แก่ อำเภอคำม่วง อำเภอสมเด็จ อำเภอห้วยผึ้ง อำเภอนามน อำเภอกุฉินารายณ์ อำเภอเขาวง และ
อำเภอนาคู มีประชากรทั้งสิ้น 350,840 คน ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา มีวัฒนธรรมประเพณี
ของชาวอีสานที่คล้ายคลึงกัน คือ ฮีต 12 ครอง 14 วัฒนธรรมพื้นเมืองที่โดดเด่น คือ วัฒนธรรมผู้ไทย
มีแหล่งเรียนรู้ ทรัพยากรธรรมชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญมากมาย สามารถที่จะนำมาใช้ให้
เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี มีสถานศึกษาในสังกัด 219 แห่ง เป็นสถานศึกษา
ของรัฐบาล 202 แห่ง และสถานศึกษาของเอกชน 17 แห่ง นอกจากนั้นยังมีสถานศึกษาสังกัด
สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 3 แห่ง และโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญ สังกัดกรมศาสนา
2 แห่ง มีคณะครู-อาจารย์ในสังกัด รวมโรงเรียนเอกชนด้วย ทั้งสิ้น 3,394 คน นักเรียน 61,097 คน
และ สำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาเขต 24 ประกอบด้วย 55 โรงเรียน โดยสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ตั้งอยู่เลขที่ 71 หมู่ที่ 4 ถนน ห้วยผึ้ง-นาคู ตำบลนิคมห้วยผึ้ง อำเภอ
ห้วยผึ้ง จังหวัดกาฬสินธุ์ ห่างจากตัวจังหวัด ประมาณ 60 กิโลเมตร

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต 3 กำหนดกลยุทธ์ ในการ
พัฒนาการศึกษา 5 ด้าน ประกอบด้วย

1. พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับและส่งเสริมความสามารถทาง
เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้
2. ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่ปลูกฝังคุณธรรมความสำนึกในความเป็นชาติไทยและ
วิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3. สร้างความเสมอภาคและเพิ่มโอกาสทางการศึกษาเต็มตามศักยภาพให้ทั่วถึง
ครอบคลุม

4. พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ
5. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชนและท้องถิ่น
การจัดการศึกษาและสร้างความเข้มแข็งให้โรงเรียน

4.3 โรงเรียนวิถีพุทธในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต 3

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต 3 นั้นใช้หลักการบริหารจัดการตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้เรียนโดยองค์รวม ทั้งด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านปัญญา ความคิด ด้านการดำเนินชีวิต ทั้งการกิน อยู่ ดู และฟัง เป็นวิถีชีวิตที่เป็นธรรมชาติ ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินการ ตั้งแต่การบริหารจัดการโดยรวมของสถานศึกษา การจัดหลักสูตรการเรียนการสอน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและกิจกรรมอื่นๆ ทั้งนี้โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต 3 จำนวน 199 โรงเรียน ได้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีการพัฒนาตนเองให้เป็นโรงเรียนแกนนำวิถีพุทธและโรงเรียนเครือข่ายวิถีพุทธ เน้นให้ได้มีคุณธรรมจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น โดยจัดให้มีกิจกรรมหรือโครงการ ดังนี้

1. เข้าค่ายพุทธบุตร
2. เข้าวัดทุกวันพระ
3. น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
4. กิจกรรมหน้าเสาธง
5. กิจกรรมรักการอ่าน
6. กิจกรรมประชาธิปไตย
7. โครงการต้นไม้พูดได้
8. บูรณาการสอดแทรกหลักธรรมในทุกกลุ่มสาระ
9. กิจกรรมทำความดีประจำสัปดาห์ บันทึกความดีประจำวัน
10. ออมทรัพย์ประจำวันกับธนาคารโรงเรียน
11. กิจกรรมน้องไหว้พี่ เด็กดีไหว้ครู
12. กิจกรรมพิจารณาอาหาร สนทนาพาเพลิน
13. กิจกรรมบริหารจัดการและเจริญปัญญา
14. กิจกรรมประกวดการเล่านิทานคุณธรรม
15. กิจกรรมตอบปัญหาธรรมะก้าวหน้า

เป็นต้น

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

ได้มีผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการเสริมสร้างวินัยนักเรียนไว้ในลักษณะต่างๆ ดังนี้

พระมหาสมบัติ บุญทะลา (2551, น. ง) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธกับคุณลักษณะของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 พบว่า ครูมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับดีมาก นักเรียนมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของนักเรียนในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านจิตใจ (จิตใจ/อารมณ์) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\mu=4.08$) รองลงมา คือ ด้านปัญญา ($\mu=4.04$) ด้านศีล (สังคม) ($\mu=4.03$) และด้านกาย (กายภาพ) ($\mu=3.97$) ตามลำดับ

นงเยาว์ อุทุมพร (2550 , น. 91-92) ได้ศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3 พบว่า มีการบริหารจัดการประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้ 1) การเตรียมการซึ่งส่วนใหญ่มีการสร้างความรู้ความเข้าใจประชาสัมพันธ์กำหนดเป้าหมายไว้ชัดเจนในแผนของโรงเรียน 2) การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ พบว่า มีการกำหนดหลักธรรมคำสอนแทรกในทุกองค์ประกอบของหลักสูตร มีการจัดสถานที่และสภาพแวดล้อมมีการจัดเตรียมกิจกรรมหลากหลาย 3) การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา พบว่ามีการบูรณาการระบบไตรสิกขาในกิจกรรมการสอนและพัฒนาบุคลากร 4) การดูแลสนับสนุนใกล้ชิดพบว่าการสนับสนุนในลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน มีการนิเทศติดตามการดำเนินงานและรวบรวมข้อมูล ประเมินผลระหว่างการทำงาน 5) การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง พบว่ามีการปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง พบว่าการปรับปรุงพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง และ 6) การประเมินผลและการเผยแพร่ผลการดำเนินงาน พบว่ามีการประเมินผลโดยเน้นข้อมูลเชิงประจักษ์ ชัดเจน เชื่อถือได้ มีการเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบและนำไปใช้ในการวางแผนอื่นต่อไป

สำหรับปัจจัยที่ส่งเสริมการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3 พบว่า ปัจจัยภายในที่ส่งเสริมในระดับมากคือ ด้านบุคลากร ด้านสภาพทางกายภาพ ด้านโครงสร้างองค์กร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านวัฒนธรรมองค์กรและด้านภาวะผู้นำ ในระดับปานกลางคือ ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ส่วนปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในระดับมากคือ ด้านการเมือง ในระดับปานกลางคือ ด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจ สำหรับปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธพบว่า ปัจจัยภายในที่เป็นอุปสรรคระดับปานกลางคือ ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ในระดับน้อยคือ ด้านบุคลากร ด้านสภาพทางกายภาพ ด้านโครงการองค์กร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านวัฒนธรรมองค์กร และด้านภาวะผู้นำ ปัจจัยนอกที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานในระดับปานกลางคือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมือง

พระครูพิพัสุตาทรรและคณะ (2549, น. ก) ได้ศึกษาการประสิทธิภาพประสิทธิผลของขยายผลการสร้างเครือข่ายโรงเรียนวิถีพุทธตามแนวสาระพระพุทธศาสนาของโรงเรียนวิถีพุทธ

จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าผู้บริหาร มีความซื่อสัตย์ จริงใจในการทำงาน แต่ต้องพัฒนาคุณลักษณะ ด้าน การมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) ถ้อยศีล 5 และการมีหลักพรหม วิหารธรรม ครูผู้สอนและรับผิดชอบโครงการ มีความเป็นกัลยามิตร มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความเจริญ งดงามตามหลักไตรสิกขา แต่ต้องพัฒนาคุณลักษณะด้านการมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) ถ้อยศีล 5 และความรู้ความเข้าใจในหลักการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา ด้านการจุดสภาพแวดล้อม มีการจัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนและประจำห้องเรียนอย่าง เหมาะสม มีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญคุณธรรม โดยทั่วไปในบริเวณโรงเรียน สภาพโรงเรียน สะอาด ปลอดภัย สงบ ร่มรื่น เรียบง่าย ใกล้ชิดธรรมชาติ บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด สอดคล้องกับแนวทางโครงการทุกประการ ด้านกระบวนการจัดการ เรียนรู้ได้ดำเนินการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการพุทธธรรมหรือหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระ การเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จัดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ทั้งผู้จัดการเรียนรู้ รวมทั้งจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาทั้งใน การเรียนการสอนและในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวัน การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ เน้น การนิมนต์พระสงฆ์หรือเชียววิทยากรภูมิปัญญาพุทธศาสนาสอนนักเรียนสม่ำเสมอ และจัดให้นักเรียน ไปเรียนรู้ที่วัด หรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง แต่ต้องพัฒนาใช้ สื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ด้านบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่เป็น กัลยาณมิตร เน้นส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพ ให้เกียรติซึ่งกันและ กัน ยิ้มแย้ม มีเมตตาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน ครูต่อนักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อผู้ปกครอง ส่งเสริม บรรยากาศ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ ส่งเสริมบุคลากรและนักเรียน ให้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อ ผู้อื่น ส่งเสริม ยกย่อง เชิดชู ผู้ทำดี เป็นประจำ ด้านรูปแบบเครือข่ายโรงเรียนวิถีพุทธ มีรูปแบบ ความสัมพันธ์ที่หลากหลาย

วิไล วิทย์ประเสริฐกุล (2549, น. 1) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียน วิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร พบว่าด้านการเตรียม การยังมีปัญหา คือ นักเรียนยังขาดความเข้าใจแนวปฏิบัติตามแนววิถีพุทธ ผู้ปกครองมีภารกิจไม่ ให้ ความสำคัญกับวิถีพุทธ และบุคลากรยังขาดความเข้าใจในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ส่วนด้าน การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ครูยังขาดความรู้และประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ แนววิถีพุทธและขาดงบประมาณเช่นกัน ด้านการดำเนินการพัฒนาบุคลากรตามหลักไตรสิกขา ปัญหา คือ การขาดการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ด้านการนิเทศดูแลใกล้ชิด มีลักษณะความเป็นกัลยาณมิตร ยังมีปัญหา คือขาดการนิเทศครูดูแลใกล้ชิดอย่างต่อเนื่อง

สาลี ท่าเหล็ก (2549, น.1) ได้ศึกษาเปรียบเทียบสภาพการบริหารจัดการโรงเรียน วิถีพุทธ ของผู้บริหารสถานศึกษาจำแนกตามเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 เขต 2 และเขต 3 พบว่า ปัญหาและแนวทางแก้ไขโดยรวมที่พบมากที่สุดในแต่ละขั้นในการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ 3 อันดับแรก คือ ปัญหาในขั้นเตรียมการ บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานโรงเรียน วิถีพุทธ แนวทางในการแก้ปัญหา คือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรม ทำเอกสาร ศึกษาดูงาน สัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประชุม ปรีกษา และวางแผนเพื่อให้เกิดแนวปฏิบัติไปในทางเดียวกัน ปัญหาลำดับรองลงมา คือ การดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา การกำหนด

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไม่หลากหลาย ขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติ แนวทางแก้ไข คือ จัดให้มีการนิเทศ กำกับ ติดตามการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาผู้เรียน ส่งครูเข้ารับการอบรม ศึกษาดูงานโรงเรียนวิถีพุทธต้นแบบ และปัญหาในชั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด คือ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธไม่ชัดเจน แนวทางแก้ไข คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนิเทศ กำกับ ติดตาม และให้คำแนะนำหรือศึกษาหาความรู้ในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธเพิ่มเติม

ประยูร สิงห์พันธ์ (2549, น. 78-80) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียน โรงเรียนสหสามัคคีวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าก่อนการพัฒนา นักเรียนมีพฤติกรรมเด่นชัด คือ ด้านการรักษาความสะอาดร่างกาย เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ทรงผม เล็บมือ รองเท้า เสื้อผ้าสกปรก นักเรียนชายปล่อยเสื้อออกนอกกางเกง ไม่มีชื่อโรงเรียนและชื่อตัว ไม่มีเข็มขัด สวมรองเท้าแตะมาโรงเรียน บางคนสวมรองเท้าไม่สวมถุงเท้า นักเรียนแต่งตัวไม่พร้อมเพรียงขาดความเป็นระเบียบและสวยงาม ซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลังจากการดำเนินการพัฒนาทั้ง 2 วงรอบ โดยใช้กิจกรรมในการพัฒนา คือ กิจกรรมการประชุมเพื่อสร้างข้อตกลงร่วมกัน กิจกรรมประกวดการแต่งกาย การตรวจความสะอาดประจำวัน ผลการดำเนินงานส่งผลต่อนักเรียนในด้านปฏิบัติตามและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งเสริมด้านวินัย นักเรียนด้านการรักษาความสะอาดของร่างกาย เครื่องแต่งกาย และแต่งกายถูกระเบียบทำให้กลุ่มเป้าหมายได้ความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างความมีวินัยในตนเองได้ทราบถึงแนวทางในการปฏิบัติในการแต่งกายและปฏิบัติได้ถูกต้องตามระเบียบและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใส่ใจดูแลความสะอาดของร่างกาย

ทยากร หาญเสมอ (2548, น. 94-113) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียน โรงเรียนบ้านพันชี อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุรินทร์ โดยมีวัตถุประสงค์ของการพัฒนาเพื่อดำเนินงานเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านวินัย เกี่ยวกับการเข้าแถวเคารพธงชาติของนักเรียน การแต่งกายตามกฎระเบียบของโรงเรียนและการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน ซึ่งใช้กลยุทธ์ในการพัฒนาประกอบด้วยการประชุมเชิงปฏิบัติการ การประชุมสัมมนาและการนิเทศภายใน ซึ่งใช้หลักการวิจัยปฏิบัติการ พบว่า กิจกรรมการเข้าแถวเคารพธงชาติ นักเรียนมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรม เห็นความสำคัญของกิจกรรมการเข้าแถว ตลอดทั้งให้ความร่วมมือในกิจกรรมหน้าเสาธง คิดเป็นร้อยละ 100 ด้านการแต่งกาย นักเรียนมีการแต่งกายที่ถูกระเบียบ ตัดทรงผมตามกฎระเบียบของโรงเรียนคิดเป็นร้อยละ 100 และการเข้าร่วมกิจกรรมของทางโรงเรียน นักเรียนมีพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นมีการเข้าร่วมกิจกรรมของทางโรงเรียนและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของทางโรงเรียนเป็นอย่างดี

ประมวล อรรคพล (2548, น. 90) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างความมีวินัยนักเรียน โรงเรียนโคกศรีเมือง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า วินัยด้านการตรงต่อเวลา เมื่อครูได้ศึกษาดูงาน ได้นำแบบอย่างการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความมีวินัยของนักเรียนมาประชุมระดมสมองและนำมาจัดกิจกรรมเสริมสร้างความมีวินัยของนักเรียน ส่งผลให้นักเรียนที่มีพฤติกรรมที่ขาดความมีวินัยด้านการตรงต่อเวลา การมาโรงเรียน การเข้าห้องเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ มีจำนวนลดลงเหลือเพียง 5 คน คิดเป็นร้อยละ 7.85 และวินัยด้านการแต่งกาย นักเรียนมีพฤติกรรมขาดความมีวินัยด้านการแต่งกายลดลงมากและหมดไปในที่สุด

จรัญ ชูชื่น (2547, น. 73-104) ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนชุมชนบ้านแก่งศรีหนองไผ่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิเขต 2 ใน 3 ด้านคือ ด้านการรักษาความสะอาด ด้านการเข้าแถวและเข้าคิว และแสดงความรัก มีการพัฒนาโดยใช้กลยุทธ์การบริหารแบบมีส่วนร่วมและการเสริมแรง พบว่า ด้านการรักษาความสะอาด นักเรียนให้ความร่วมมือในการรักษาความสะอาดของห้องเรียน บริเวณที่รับผิดชอบ มีความกระตือรือร้น มีความตั้งใจและเอาใจใส่ในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายส่งผลให้โรงเรียนสะอาด สวยงาม มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น ด้านการเข้าแถวและเข้าคิว นักเรียนให้ความร่วมมือในการเข้าแถวเคารพธงชาติในขณะทำกิจกรรมหน้าเสาธง มีการเดินแถวไปเรียนวิชาต่างๆ อย่างเป็นระเบียบ พร้อมกับการเข้าคิวรับบริการมากขึ้น ส่งผลให้โรงเรียนมีระเบียบและประทับใจแก่ผู้พบเห็นและด้านการแสดงความเคารพ นักเรียนตระหนักในการแสดงความเคารพมากขึ้นส่งผลให้โรงเรียนได้รับคำชมเชยจากผู้พบเห็นว่านักเรียนที่มารยาทมีสัมมาคารวะ ประทับใจแก่ผู้พบเห็น

สำราญ สุขเกษม (2547, น. 85-101) ได้ศึกษาการพัฒนาวินัยนักเรียน โรงเรียนโนนสุวรรณพิทยาคม อำเภอโนนสุวรรณ จังหวัดบุรีรัมย์ เกี่ยวกับการพัฒนาวินัยนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ใน 2 ด้าน คือ การแต่งกายและความรับผิดชอบ ผลการศึกษาพบว่านักเรียนที่ประพฤติผิดวินัยด้านการแต่งกายและด้านความรับผิดชอบเหลือไม่ถึงร้อยละ 5 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด เมื่อนำกลยุทธ์การบริหารแบบมีส่วนร่วมไปใช้ในการเพิ่มบทบาทของผู้ปกครองในการดูแลและพัฒนาวินัยนักเรียน มีการประชุม ประเมินผลการทำงานพัฒนาวินัยนักเรียนอย่างต่อเนื่องจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะส่งผลให้การพัฒนาวินัยของนักเรียนบรรลุถึงเป้าหมาย

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ฟาร์เรล (Farrell, 2005, น. 2008-B) ศึกษาประสบการณ์เรื่องวินัยในโรงเรียนมัธยมศึกษา เกี่ยวกับเพื่อนบ้าน ผู้ปกครองและความเกี่ยวข้องกับโรงเรียน พบว่าความเสี่ยงในวัยรุ่นระเบียบวินัยของโรงเรียนและความรุนแรงของเยาวชนมีความสัมพันธ์กับการเพิ่มขึ้นของปัญหาในเขตพื้นที่ การศึกษาปัญหาเรื่องวินัย และการป้องกันความรุนแรงในเรื่องจริยธรรม ระยะแรกจะเน้นไปที่กลุ่มนักเรียนและการสัมภาษณ์นักเรียนที่มีสถิติการพักการเรียนสูงพบว่านักเรียนทุกระดับมีพฤติกรรมไม่ดี เกเรน้อยไปหามาก ระยะที่สองตั้งสมมติฐานถึงความเกี่ยวข้องกันระหว่างนักเรียน เพื่อนบ้าน ผู้ปกครองและโรงเรียน พบว่า ปัจจัยที่ขาดเพื่อนบ้าน ผู้ปกครองไม่ค่อยให้การสนับสนุนและโรงเรียนไม่ใส่ใจเท่าที่ควร มีผลทำให้วัยรุ่นเกเร การป้องกันความรุนแรงและควบคุมระเบียบวินัยสามารถสร้างขึ้นภายใต้ความเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมดังกล่าว ซึ่งการส่งเสริมให้นักเรียนมีวินัย เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในการปฏิบัติงานของโรงเรียนเพราะความมีวินัยเป็นพื้นฐานของชีวิตจะทำให้ประสบความสำเร็จทั้งในส่วนตนและส่วนรวม การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นความรู้ คู่ความดี มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม ให้สามารถออกไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุข ต้องมีการดำเนินงานที่เป็นระบบและละเอียดอ่อน ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันในการปลูกฝังความดีงามให้แก่เด็กนักเรียน

คอมบาราการาน (Kombarakaran, 2003, น. 2694-A) ได้ศึกษาพฤติกรรมเกเรของวัยรุ่นในโรงเรียนที่มีผลกระทบต่อสังคมและกิจกรรมของหลักสูตร การศึกษาที่ใช้สมมติฐานนอบายการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนเพื่อลดปัญหาเด็กหนีเรียน ผู้ปกครองมีส่วนสำคัญกับ

กิจกรรมดังกล่าวรวมไปถึงเพื่อนบ้าน ในสังคมขนาดใหญ่พบว่าการใช้ชีวิตของวัยรุ่นส่วนใหญ่จะประพฤติตัวดี วัยรุ่นที่ใกล้ชิดกับครอบครัวและได้รับการยอมรับในโรงเรียนจะประพฤติตัวเกเรน้อยกว่ากลุ่มอื่น พ่อแม่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนและกิจกรรมในชุมชนจะช่วยป้องกันเด็กประพฤติตัวเกเรได้มาก สำหรับเด็กยากจนการมีส่วนร่วมในศิลปะและดนตรีจะช่วยป้องกันพฤติกรรมเกเรในโรงเรียนมัธยมได้มาก การมีส่วนร่วมกิจกรรมในชุมชนเป็นแนวทางที่จะลดพฤติกรรมเกเรในโรงเรียนได้

แกรนด์มอนท์ (Grandmont, 2002, น. 37-A) ได้ศึกษาวิทยานิพนธ์นักเรียน พบว่าการทำงานโดยใช้หลักประชาธิปไตยเพื่อจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนจะทำให้ผู้เรียนรู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่นและรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ส่งผลให้มีวินัยเกิดขึ้นกับตนเอง

ซิฟฮานี (Dzivhani, 2002, น. 842) ได้ศึกษาบทบาทของระเบียบวินัยที่มีต่อการจัดการในโรงเรียนและห้องเรียน โดยศึกษาจากโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งที่มีกฎระเบียบวินัยดีมาก นักเรียนสามารถสอบเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาได้เป็นจำนวนมาก ว่าเกิดจากระบบ การจัดการของโรงเรียนที่ดี เช่น นโยบาย สภาพห้องเรียน บทบาทครูผู้สอน คณะกรรมการบริหารโรงเรียน ตัวแทนของนักเรียน และกฎระเบียบวินัยที่กำหนดไว้ ขึ้นอยู่กับการมีวินัยและการเป็นแบบอย่างที่ดีของคณะกรรมการบริหารโรงเรียน ล้วนเป็นองค์ประกอบต่อการรักษากฎระเบียบวินัยของโรงเรียน ประการสำคัญ คือ ได้รับความร่วมมือจากนักเรียนและผู้ปกครองจึงประสบความสำเร็จได้

แอนคิสโซ (Enciso, 2001, น. 961) ศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับระเบียบวินัยจากทัศนคติของนักเรียน ครู และผู้บริหาร พบว่า นักเรียน และครูคิดว่าการปฏิบัติตามระเบียบวินัยไม่มีผลต่อการป้องกันหรือเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ส่วนผู้บริหารเห็นว่า ครูผู้สอนเป็นกลุ่มแรกที่ทำให้ นโยบายด้านระเบียบวินัยที่ประสบความสำเร็จ ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของการจัดการของอาจารย์ที่ปรึกษา นักเรียนมีความเชื่อว่าผู้ปกครองเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในกระบวนการจัดการเรื่องวินัยของนักเรียน

อาคซอย (Aksoy, 2000, น. 473-A) ได้ศึกษาวิทยานิพนธ์นักเรียนที่เกิดขึ้นบ่อยที่สุด คือ การพูดคุยในชั้นเรียน ไม่ทำการบ้านส่ง การชกต่อยกัน การใช้คำพูดหยาบคาย การปฏิเสธคำขอร้องของครู สาเหตุมาจาก ปัญหาครอบครัวที่ไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่ดูแลลูก ครูควรแก้ปัญหาโดยการหาเวลาพูดคุยหลังเลิกเรียน และลงโทษทางกายจะทำให้ความเชื่อมั่นลดลง และจะมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนลดลง